

C. M. CRNČIĆ: PRIMORJE.

TOMISLAV KRIZMAN:
VINJETA.

DR. RENÉ RENKIN:

ODMEVI.

VSE JE DOBRO BILO.

Vse je dobro bilo, vse je bilo prav:
da me nisi razumela,
razumeti ne hotela,
kakó me žgal srca je žar krvav.

Vse je zdaj minilo, vse je, vse je preč! —
Kot po nevihti se umazan potok vleče,
življenje mi brez smisla in brez cilja teče:
nikdár ne čaka me objem ljubeč.

Nikjer ne bije zame srce milo,
ki zame bi sočutja se solzilo.
Po tuji zemlji tiho tavam sam,
prijatelja in znanca ne poznam. —

A če bi ga poznal, umaknil bi se spoti,
da bi ne srečal ga nikjer,
ker človek je človeku zver;
najlažje mi je, kadar sem v samoti.

Sam vlekel tih in nem,
valove svojega življenja
bom večnosti v objem,
brez nade in brez hrepenenja.

A vendarle vesel,
da nisi razumela
požara, ki gorel,
je nekdanj v strastni duši moji,

in da se po vihnem boji
nevihta izbesnela
in se ne vrne nikdar več.
Vse je minilo, vse je preč.

JEK

Zaklical sem v goró, zaklical sem glasno
in odgovoril z gor mi je odmev samo, —
le hladni in brezdušni jek!

A jaz sem želel slov žarečih,
brezumnih in strasti kipečih,
kot burje šum, bučanje rek,

— — — — —
Razlegel se je jek in vse spet potihnilo,
srce se streslo je in koj se pomirilo.

ZJUTRAJ.

Oči si manem v rožnem, jasnem dnevu,
začuden v pestrobujni svet strnim
in ne verjamem solčnemu odsevu,
ne vem zares, li čujem ali spim.

Če bila je prikazen nad mamljivih,
pričarana od hrepenenja sil,
ki mi ves dan v spominih vročih, živih,
dviguje iz skrivnostnih se mogil.

Ne vem, sem zrl resnico ali sanjo? —
A saj razločka mi med njima ni!
Saj mislim jaz ves božji dan le nanjo
in v snu po nji mi duša koprni.

TOŽBA PO SEVERJU.

Oblačni sever pred oči
prinašajo megle,
ko nanj se spomnim, zakipi
bolesti mi srce.

In kakor, da pozabil tam
bi nekaj, se mi zdi,
in mislim, toda kaj? ne znam —
a srce koprni.

In solza sili mi v okó,
jaz sam ne vem, čemu,
in meni je tako tesno,
tako ledeno tu.

UMRETI MORAM . . .

Umreti moram, pravite, umreti!
Umreti še v življenja bujnem cveti? —
Jaz, ki prestrastno ljubim božji svet,
življenja bujnega kipeč napoj
in solnca žarkega nebeški soj
in vigredi žareče zlati cvet,
za večno moram te oči zapreti? —

In tajni dih večernega zefira
ne bode dramil sanjavo srca?
Skrivnostni spev neznanega vsemira
budil ne bode tihih v njem želja?
In zvezde nebeške in bajna noč,
in solnce žareče in svit pekoč,

in božjega stvarstva nebeški kras,
nemirnih čutil neizraženi glas —
vse, kar sem ljubil z žarečo strastjo,
vse bo minilo,
vse se pogreza v brezdanko temo,
vse, kar je bilo.

Obupno dvigam svoje roke vele
v žareči zrak roke okamenele:
O božji svet, življenje in pomlad,
kako bi živel rad!
Rad stisnil solnčni soj in beli dan,
bi na bolestno grud! — — —
Zaman! zaman! — — —
Objema že me smrtni trud. —

PREPOZNO.

Snežilo je. Drobne, goste kosme so plesale po zraku. Burja jih je vrtila v ozkih kolobarjih od zgoraj navzdol, vedno je plesalo hitreje in hitreje ter polegalo po drevju in grmovju, po cestah in potih, po njivah in travnikih, po dolu in bregu. Zabrisale so se temne lise, ki so se kazale pravkar še ponekod, in so izginile. Kamor je seglo oko, povsod že vse belo, povsod vse svetlo, da je skelelo v oči. In dolgi beli curki, izpreminjajoči se v ozke plešoče kolobarje, so krožili še vedno nad pokrajino in so še vedno hitreje polegali ter kopičili plast nad plast. Niso se več poznale ceste in poti, brez sledu so izginjale človeške stopinje. V daljavi se je kazala črna pika, vedno se je manjšala in je nazadnje utonila v snegu. Bil je človek, ki je šel proti domu. Izginil je brez sledu, zastonj bi iskal od-tiska njegove pete na tleh. Smrt je hodila pred njim in za njim, izgubil se je. Okoli ovinka v bregu je zavil voz, velik, z debelimi hlodi naložen voz. Konja sta bila večja nego navadno, njih rjava barva se je izpremenila v črno, velika umazana senca se je vlačila za njima po belem snegu. Razpršil se je sneg pod konjskimi kopiti, izginila sta konja, izginil je voz in je izginila senca. Iz širokega jarka se je vzdignila jata vran, se je dvignila više, se je zaznal črn oblak, zazibal se na snegu in izginil za vozom. In zopet vse belo, do kamor je seglo oko . . .

Visoko gori v rebri je čepela vas. Hiše so se stikale in naslanjale na stene, bile so še nižje nego prej. Kakor bi jih pogrezal sneg s svojo težo navzdol. Med njimi je prezebalo drevje, velike bele rogovile so se opirale ob slemena, veje so tolkle ob majhna okna. Iz dimnikov se je kadilo, više nad dim se je dvigal vaški zvonik, križ nad njim je zagrnil beli pajčolan. Tiho je bilo naokoli, tiho, kolikor hiš, toliko grobov. Še ura se je bila ustavila v zvoniku, ves popoldan se še ni razlegnil nje glas izza začrnelih lin.

Vse tiho . . .

Tačas se je dvignil vaški učitelj Benjamin Stohec s svojega stola za pečjo. Težko se je dvignil, kakor bi se bil zbudil iz mučnih sanj. Prijel se je za glavo in je potegnil z roko preko visokega, belega čela. Nekaj je šlo tačas mimo njega, je šlo s počasnimi, plašnimi koraki. Stal je nekoliko časa, pomislil, a nato je snel suknjo

raz žebelj in jo oblekel. Ogledal se je še po sobi kakor bi iskal nekoga, prestavil je stol od peči na sredo in se odpravil. Narahlo je odprl vrata kakor bi se bal, da bi zaškripala, prav tako narahlo jih je zaprl za seboj. In škripale so stopnice pod njegovimi koraki.

V sosednji sobi se je nekaj zgenilo, zašumela je obleka, in so se začule boste stopinje. Stopalo je proti oknu. Bleda, zmršena glava se je naslonila ob šipo, in dvoje velikih črnih oči je gledalo za odhajajočim. Stisnile so se ozke ustnice, sovražen izraz je šinil preko bledega obraza. Hipoma se je sključil ves život, in roke so se skrčile k prsim. V tistem hipu se je zopet sprožil hrbet, se je zravvalo telo, in ženska je izginila od okna . . .

Benjamin Stohec pa je gazil mehki sneg po vasi navzdol. Sledove njegovih nog je zabrisaval sneg sproti, kolikor dalje je odhajal, toliko nižje se je vdiral, toliko bolj je klonila njegova glava. Kakor bi lezel v tla z vsakim korakom nekam dalje v nepoznane kraje, daleč, daleč . . .

Pred hišo na koncu vasi se mu je ustavila noga. Dvignil je glavo in se ozrl okoli sebe, a takoj se je zopet sključil in stopil dalje. Odprl je vrata in izginil v temni veži. Otresel je sneg raz svojo suknjo in raz svoje obuvalo. Nato je potrkal z neko hlastno naglico na majhna vrata. Kakor bi se bal, da bi se premislil.

Odprla je postarna ženska.

„Vstopite! Kakor navlaš, zbudila se je pravkar.“

Izginila je v veži, a Stohec je vstopil. Mala soba je bila, z edinim oknom na vrt, a še to je bilo zastrto s pepelastim zagrinjalom. Skozi presledke ob robu se je bleščalo v sobo od snega, in videle so se rogovile stare jablane, ki je rastla sredi vrta. Zibalo se je tam zunaj, zibale so se sence v sobi in izginjale. Sredi sobe je stala mala miza, pogrnjena z belim prtom, a pri njej dva pletena stola. V kotu je bil umivalnik na treh nogah, a blizu njega velik siv kovčeg. Ob steni pa je stala ozka, pobarvana postelj.

K tej postelji je stopil Stohec. Naglo je stopil in po prstih. Sklonil se je in obstal.

„Prišel sem, Ana, kakor si želela.“

Iztegnila se je izpod odeje bela drobna roka in je poiskala njegove.

„Hvala Ti, Benjamin! Želela sem, da prideš, dasi vem, da je grešna ta moja želja. A moj Bog, katera želja pa ni grešna ljudem, ki ne smejo imeti želj? — Sedi k moji postelji in dovoli, da podržim Tvojo desnico v svoji. Hrepenela sem zadnje ure toliko po tem, da bi Ti smela gledati v oči, vsaj za hipec, da bi smela držati Tvojo roko v svoji vsaj še nekoliko trenutkov. — In prišel si. Izpolnilo se je to moje hrepenenje. Tukaj si in s Taboj je tukaj vse, po čemer je hrepenelo moje srce. Kaj ne, da ostaneš nekoliko trenutkov?“

Sklonil se je še nižje k njej in ji poljubil roko molče.

Potem pa je sedel. Njegova glava je bila prav blizu njene, dotikali so se njeni dehteči lasje njegovega čela. In ona je ležala mirno in zrla sanjavo proti stropu. Zasanjala je nazaj v davno minole čase, rahel nasmeh ji je krožil okoli usten, ona lepa nekdanja pomladanska okolica je vzplula pred njo, oni pomladnji polumrak jo je objel, zadehtelo je cvetje, belo sveže cvetje, oddaleč se je začulo petje, petje slavcev v seči za vasjo. Lahko je bilo v njenih prsih, vzletela bi in bi zapela . . .

Lepa je bila, ko je tako ležala, lepa še sedaj, ko je bolezen zarisala svoje sledove že globoko v njen obraz, na njeno čelo, okoli njenih oči. Te temne sence niso mogle popolnoma zakriti prejšnje nežne polti, niso mogle udušiti razcvelih rož. Kakor skozi prozorno tenčico se je svetila polt, so se videle rože. In nanje je padala zarja zahajajočega dneva in na njih je odsevala blaženost sedanjega trenutka.

Začelo se je mračiti. Od male peči je plula toplota po sobi, mehko, božajoče. Izpremenila se je hkratu vsa oprava, izpremenili so se stoli v mehke naslanjače, izpremenil se je veliki kovčeg v razkošen divan, in zableščala je postelj v bogati opravi. Po tleh so bile razprostrte težke preproge, na njih se ni čula stopinja. Izginila je ona mala zadehla soba, udobnost se je udomačila tukaj in razkošje. In mrak se je spuščal nižje in nižje, njegove perotnice so nalahko utripale nad posteljo. Nalahko in narahlo, tiše in tiše . . .

„Bilo je nekdanj, Benjamin, ali se še spominjaš? Vedro je bilo nebo, globoko in skrivnostno kakor Tvoje oči, Benjamin. S pokošenih travnikov je dehtelo seno, od reke je plul vlažen zrak, in tam zadaj iz daljave so se oglašali mehki glasovi, kakor božično zvonjenje sredi blažene noči. Še slišim te glasove, božajo moje srce, vračajo mi čase, davno prošle, davno izgubljene. Bilo je nekdanj, Benjamin!“

Izpustila je njegovo roko in svojo počasi položila na njegove lase. In polzela je navzdol po njih in gladila je njegovo visoko čelo, ta bela, skoro prozorna roka.

Benjamin se je dvignil, vlažno je odsevalo njegovo oko in se je pogreznilo v njeno, ki je bleščalo v nadzemski sreči, ki je gledalo vse lepe dneve prve ljubezni v bajni luči bajne prošlosti.

„In tisti dan je bilo, Benjamin, tisti dan, ko so prvič trepetale Tvoje ustnice na mojih, ko so se v blaženosti trenutka ovile moje roke Tvojega tilnika in sem te objela drhteče in koprneče in sem si želela smrti, da bi se ne zbudila iz srečne omotice. Bilo je nekdanj, Benjamin! Oh, zakaj nisem umrla tačas, umrla zares, dragec moj!“

Šinila je senca preko njenega lica in vztrepetala je roka na njegovem čelu.

„Ne razburjaj se, Ana, umiri se in ne govori preveč, slabše Ti bode.“

„Pusti me, Benjamin, naj se izgovorim! Samo še danes naj govorim, a potem naj izgine vse, vse. Le Tvoj spomin naj mi ostane, samo včas, takole v dolgih zimskih nočeh se spomni name, ko ne boš mogel spati, ko bo stresala burja oknice Tvojega stanovanja. Tedaj se spomni name in jaz ti bom blizu, tiho in po prstih pridem do Tvoje postelje, in ne bode me čula tvoja žena in se ne bode zbudila. In rahlo bom stopila k Tebi in naslonila bom svoja lica na Tvoja in Tebi bode odleglo, in zatisnile se bodo Tvoje oči, ki jih bode objel rahel spanec. Da, jaz vem, da bodem tačas pri Tebi, tačas v dolgih zimskih nočeh, ko ne boš mogel spati, ko bo stresala burja oknice Tvojega stanovanja. Ohrani me v spominu, Benjamin, in spomni se na to uro, na ta trenotek!“

Ni vedel, kaj bi ji odgovoril. Nekaj ga je dušilo v grlu in polglasno se mu je izvilo iz ust:

„Da, Ti boš pri meni, boš pri meni do zadnjega mojega diha!“

„Ubožec, Benjamin! Kako lepo govoriš, a vendar Ti je pri srcu hudo, tako hudo, da bi se moral razjokati, ako bi imel še solze. A nimaš jih, Benjamin, in to je prav, da jih nimaš več. Ubožec!“

Zunaj se je še bolj skrčil dan, pepelasto zagrinjalo je postalo še temnejše, in tema je začela polegati po sobi. Tiho je bilo, nič se ni genilo, slišalo se je samo tam od zunaj škripanje šibkih debel in vej, ki so se izkušale otresti bele teže, ki jih je tlačila. Otresalo se je, dvigalo in škripalo in šumelo tja v daljo više in više ter se izgubljalo. A kakor globok vzdih se je vra-

čalo od nasprotne strani, se je oglašalo ob oknu ter naznanjalo svoj prihod. Potrkalo je in odšlo, a v sobi je ostal sled tega vzdihla in se razširil ter dvignil, kakor se razširi in dvigne vonj po kadilu v mračni tišini osamele gorske cerkve.

„Da, nimam jih več, solz, in prav je tako“, je vzdihnil Benjamin. „Ali je res prav? Ne, ne verujem samemu sebi! Laže bi mi bilo morda, da se mi orosi oko, da si iztisne ena sama kaplja pot do suhih trepalnic ter jih namoči s svojo blagodejno roso. Laže bi mi bilo in vedel bi, da še živim . . . Toda, kaj govorim sedaj v Tvoji bližini, v tej sveti tišini, ki izhaja od Tebe, Ana? Oprosti mi, da sem se spomnil sebe, da sem za trenotek pozabil na Te, Ana!“

Prijel je njeno roko ter se sklonil nad njo, Njegove vroče ustnice so se doteknile njenih prstov in so drhtele ob njih.

„Ubožec, Benjamin! . . . Ne, nočem Te dalje mučiti, glej, kar je morda meni sedajle ob tej uri v tolažbo, to je Tebi v žalost in bridkost, Tebi, ki ostaneš, ostaneš sam, tako sam na vsem širokem svetu.“

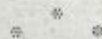
„Tiho, Ana, saj ostaneš pri meni, ne pustim Te od sebe! Ti ne smeš umreti, Ana, jaz Te ne pustim, ne pustim.“

Nasmehnila se je hvaležno.

„Hvala Ti, dragec, toda drugače je odločeno. Glej, še malo časa mi je danega in zato sem Te prosila, da pridi k meni. In prišel si . . . Samo še nekaj Ti imam povedati. Veš, tačas, ko se je obrnil Tvoj korak po drugi poti, kakor sem jo nastopila jaz, tačas nisem bila kriva jaz, tačas je bil kriv le grdi trenotek, ki se je priril med naju. Kolikokrat sem obžalovala tačasno svojo lahkomiselnost. Ljubosumnega sem Te hotela imeti, ne da bi bila ena sama misel pri njem, ki se ga je oklepala moja roka tam v razsvetljeni dvorani. Polotila se me je brezumna želja, da bi Te videla užaljenega, da bi se zamrenilo Tvoje, do tistikrat vedno vedro oko. In zgodilo se je, a zgodilo tako, kakor nisem pričakovala. Obrnilo se je Tvoje obličje od mene, zanesel Te je korak daleč proč in za vedno. — In našla sem Te čez dolgo let, nenadoma in nepričakovano. Videla sem Te nesrečnega, in tega ni mogla preboleti moja duša . . . Toda, dovolj je, nočem Te žaliti več, edina moja prošnja je še, da mi odpustiš, Benjamin, da mi odpustiš iz srca ter me ohraniš v spominu. — Z Bogom, dragec!..“

Kmalu potem se je opotekal Stohec proti domu. Hiše so se stiskale in naslanjale na stene, bile so še nižje nego prej. Kakor bi jih pogrezal

sneg s svojo težo navzdol. Tiho je bilo naokoli, tiho, kolikor hiš, toliko grobov. Sneg kamor je seglo oko, sneg in mrz.

S tresočo roko je odprl Stohec vežna vrata v pritličju zastarelega šolskega poslopja. Prepil, ki je nastal z odpiranjem, ga je obletel, in zabelo ga je do kosti. Naglo je zaprl vrata za saboj, težko so udarila ob prag, in votlo se je razlegalo po veži kakor po grobu. Glas se je lovil gori po stopnicah in zamrl nekje v podstrešju. Kakor poslednji vzdihljaj, in tiho je bilo in prazno.

Stohec je postal nekoliko trenotkov v veži, kakor bi premišljal. Mehanično je potem potegnil s čevlji po železu, da je osul raz nje sneg, ki se jih je bil oprijel med potjo. Otresel je obleko in pogledal navzgor po ozkih stopnicah.

Nobenega ni bilo tam gori. Pričakoval je morda, da se odpro tam gori vrata, da pogleda kdo doli. Toda bilo ni nobenega, v vsem poslopju ni bilo čuti žive duše, ki bi se genila. In počasi kakor bi se bal, da ne bi zaškripale stopnice, je lezel navzgor in se oprijemal lesenega in črvicega držaja. Samo da ne bi zaškripalo, si je želel, a sam ni vedel, čemu bi ne smelo škripati. Prej se je bal te tišine, želel si je glasu, ki bi oživil ta grob, a sedaj se je bal, da bi škripalo. In še oprezneje je prekladal nogo z ene stopnice na drugo in je lezel kakor tat navzgor.

Vrhu stopnic so bila odprta vrata v šolsko sobo. Temno je že bilo v njej in klopi so črnele kakor bi se skrivale. Raz steno nasproti se je videlo veliko leseno razpelo, ob njem se je zibala senca, in videlo se je kakor bi se križ premikal ter migal k sebi.

V to sobo je stopil Stohec. Ozrl se je po njej, ozrl se na razpelo ter sklonil glavo. Nekaj neizrečeno bridkega mu je leglo na srce, zavpil bi bil, da bi dal duška tej boleti, a glasu ni bilo iz njegovega grla. Samo roke so iskale opore, našle so stol ob šolski mizi, in truden in zmučen je padel nanj Stohec in zaril prste v lase. In ni se genil, tiho je bilo naokoli. Na steni se je zibala senca šolskega križa . . .

Lahko komaj slišno so zaškripala tla, ni čulo uho tega šuma, čula ga je samo duša. Bližale so se tihe stopinje, lahke in krilate. Nagnil se je nekdo nad njegovo glavo, doteknili so se ga dehteči lasje in ga pozdravili. Pobožala ga je mehka, majhna roka, in na njegovo uho so se sklonila vroča ustna.

„Ubožec Benjamin!“

Stresel se je, dvignil je glavo in iztegnil roke.

„Ana! . . . Ana!“

Toda v sobi ni bilo nikogar, črnele so samo klopi in na steni se je zibala senca zapuščenega razpela.

„Ana!“

Hotela so jo poklicati ustna, gibala so se venomer in klicala njeno ime. Toda nihče se ni odzval, in glava njegova se je zopet sklonila. A komaj so se zopet zavili njegovi prsti v goste lase, že so se bližale stopinje, lahke in krilate. Že se je nagnil nekdo nad njegovo glavo, so se ga doteknili dehteči lasje in ga pozdravili. Pobožala ga je zopet mehka, majhna roka, in na njegovo uho so se sklonila vroča ustna.

„Ubožec Benjamin!“

In Benjamin ni več dvignil svoje glave, in niso se iztegnile njegove roke. Slonel je in sanjal in bal se je, da bi se zbudil. Mehka, majhna roka pa se ni odtegnila od njega, božala ga je rahlo in mehko, in dehteči lasje so se dotikali njegovega čela in ga pozdravljali. A srce je koprnelo in drhtelo in klicalo:

„Ana! . . . Ana! . . .“

Medle so se mu misli. Tukaj je bila, v tej sobi je poučevala, tako blizu mu je bila, a nikdar ni spomnila prošlosti niti z besedico. Drug mimo drugega sta hodila, občevala sta med seboj, a nikdar ni ušla čez njiju ustna beseda o nekdanjosti, o tako bližnji prošlosti. Kakor bi bilo vse zakopano v globok teman grob, kakor bi bilo vse izginilo brez sledu, kot izgine stopinja v snegu, ko naletava novi sneg. Menil je, da ga niti ne vidi, da ga ne pozna več. A danes, danes, ko sega koščena roka po nje mlademu življenju, danes se je nenadoma zgodilo, česar si ni upal misliti več. Danes je doživel dan, ki mu ostane v spominu vse njegovo življenje, dan, ki se ne da zabrisati in pozabiti.

Mislil je in mislil, a mehka, majhna roka ga je božala rahlo in vdano, in dehteči lasje so se dotikali njegovega čela in pozdravljali.

„Ubožec Benjamin!“

„Ana! . . . Ana! . . .“

Drug mimo drugega sta hodila, a visoka stena se je dvigala med njima. Nista mogla drug do drugega, dasi sta se pozdravljala, daleč sta bila narazen, dasi sta stopala po enih stopnicah in sta bila tako blizu, da sta čutila medsebojno sapo, ki ju je ovevala. Navadila sta se drug drugemu, kakor se navadijo ljudje, ki se niso poznali nikdar, a jih je nenadoma združila usoda na enaki poti. Hodijo in hodijo, pozdravljajo

se, voščijo si dobro jutro in dober večer ter se drugega dne zopet snidejo, da se zopet pozdravijo, da si voščijo dobro jutro in dober večer. Tudi skupaj delajo, skupaj zdihujejo in se hudejejo, se skupaj smejejo, a ko se razhajajo, ne mislijo več drug na drugega.

Tako sta hodila, in Stohec je mislil, da mora biti tako. Kako naj bi vendar bilo drugače, ko je stala med njima tretja oseba z vsemi svojimi pravicami in dolžnostmi! Da, tretja oseba, in pravice in dolžnosti! Tako se zgodi, da se človek navadi samo na dobro jutro in dober večer in da hodi mimo ter se ne spominja na prošlost.

In hodila sta dan za dnevom in dogodilo se ni ničesar, kar bi ju bilo razburilo, kar bi bilo učinilo, da bi bila obstala za hipec na samoti ter bi povabila oči v zmedenosti in pričakovanju. In ni bilo težko njuno srce, zdelo se je, kakor bi bilo vse izumrlo v njem, ostal je samo kup pepela, ki je pod njim ugasnila zadnja iskra.

Zdelo se je, in prav je bilo tako, zelo prav . . .

Ali nekega dne sta se srečala zopet na stopnicah. Zamišljen je stopal Stohec navzgor in gledal je v tla. Tedaj pa je nekdo stopal navzdol s počasnimi, drsajočimi in trudnimi koraki. In Stohec je dvignil pogled ter opazil svojo tovarišico. Noga mu je nehote obstala in vzklivil je:

„Za Boga, Ana, kakšni pa ste!“

Pred njim je stala, blede in treščoča se po vsem životu. A nekaj je razsvetilo za hipec nje blede obraz, zasvetilo se je in ugasnilo.

„Vi ste bolni, in ničesar ne poveste!“

„Nisem Vam hotela delati neprilik, gospod nadučitelj. Upam, da bo kmalu bolje.“

Podala mu je roko, vročo belo roko ter hotela oditi.

„Dovolite, da vas spremim, sami ne pridete nikamor.“

In spremil jo je domov.

Tedaj je bil prebit led, in Stohec ni mislil na družega, nego nanjo, na nekdanjo svojo Ano.

Dva dni potem ga je prosila Ana po svoji gospodinji, da pride k njej.

In danes je bil tam in danes se je podvojilo njegovo gorje . . .

„In to je torej moralo priti šele sedaj, sedaj, ko se ji bliža večna noč, ko bode za vekomaj izginil nje obraz izpred mojih oči! Šele sedaj sem jo moral zopet najti, ko je pritisnjeno na njeno čelo znamenje bližajoče se temne roke, ki bode izrula to nežno cvetico ter jo poman-

drala in uničila. Moj Bog, kaj bo z menoj! . . .
 Toda, ali me res še ljubi? Ali naj verujem njenim besedam? Ali niso njene besede samo posledica bolezni, posledica oslabeledosti in osamelosti? Ali bi mislila še name, ako bi plulo po njenih žilah veselo življenje, ako bi bili okoli nje vedri in prijazni obrazi in bi se smejalo nanjo jasno praznično nebo? Kaj naj si mislim? Toda naj bo karkoli hoče, čemu bi si težil srce s takšnim razmišljanjem! Tudi ako bi govorila samo usta, ako je njene besede narekovala sama oslabeledost in osamelost, ji moram biti hvaležen za hipe, ki mi jih je pripravila sedaj, ko je bilo moje srce tako težko, tako obupano. Hvala ti, Ana, hvala za vse!"

In zopet so se doteknili dehteči lasje njegovega čela, in majhna, mehka roka ga je božala rahlo in udano.

"Ubožec Benjamin!" . . .

Po sobi je ležala že gosta tema. Tedaj se je hipoma oglasil rezek glas malega zvona iz vaškega zvonika. Benjamin je planil kvišku, ona mehka roka je odrevenela in se oddaljila.

"Ana, uboga moja Ana!" . . .

Bilo je, kakor bi stopal nekdo rahlo po stopnicah navzdol, spodaj je odprla v tistem trenutku burja vrata, in utihnile so stopinje.

"To so bile njene stopinje", je pomislil Benjamin. "Odšla je za vedno!" —

(Dalje prihodnjič.)

DR. RENÉ RENKIN:

CIGANSKA PESEM.

Če prav hitiš od mene preč,
 ljubezni moje sit,
 ne boš pozabil nikdar več
 šotora sred rakit!

Če prav hitiš na zemlje kraj,
 boš vrnil se nazaj!

Kot senca šel spomin s teboj
 bo preko daljnih cest,
 povsod obraz te spremljal moj
 bo sredi tujih mest.

Se spomnil na ljubezni raj
 in vrnil boš nazaj.

V ljubezni vročih sem nočeh
 ti včarala srce,
 spominjal se na potih vseh
 v tujini boš name!

Ko prišel bo čez leto mlaj
 boš vrnil se nazaj!

Omahnil spet boš v moj objem,
 ljubezni ves pijan,
 in sladkim se predal strastem,
 nemirni moj cigan.

Ljubezni vživat tihi raj
 boš vrnil se nazaj!

POVEST ŽURNALISTA.

Slučaj, ki ga bom zdajle opisal, ni nikakršna posebnost. Na vseh koncih in krajih se pripeti kaj podobnega vsak čas, zbudi hipno zanimanje, kratkočasi moške in ženske, se obravnava po par dnevih pred sodiščem, sklene z neznatno globo in čez teden dni vse skupaj umrje. Samo po takem slučaju oškodovani osebi očitajo radi — posebno kadar je ni poleg — raznovrstni lažnivi znanci in znanke neljubo dogodbo. „Ta je tisti in tisti — pravijo in se smejejo — haha! Tisti in tisti, ki ga je tainta takointako!“ — In kažejo, kako je priletela zaušnica ploskoma na lice.

Brez olepšavanja: jaz sem jo dobil. Ko sem se vračal opoldne iz pisarne, ko so bile ulice vse polne ljudij, hitečih domov in v gostilne na kosilo, ko so hiteli izvoščki vsekrižem in so tramvaji zvonili na vseh cestah in ulicah, takrat je stopil predme mlad pisatelj, mi hipoma zastavil pot, me premeril nekako hladnokrvno od vrha do tal in me udaril za uho. Pa ne siloma. Tako nekako malomarno in kakor bi mi hotel dopovedati, da sem zelo neumen in malovažen in nepotreben človek in se torej skoro ni vredno maščevati nad vsem tistim zlom, ki bi ga utegnil jaz komu napraviti.

In sredi glavnega trga se je to zgodilo. Jaz sem obstal kakor začaran, oni se je izgubil nenadoma v gneči, ljudje so me obstopili v krogu, ki je bil vedno širši in živahnejši. Nepretrgoma so prihajali novi radovedneži in izpraševali, kaj se je pripetilo. In tisti, ki so vedeli in videli, so odgovarjali: „Tistega, ki stoji tam na sredi, je nekdo klofutnil. Kar na lepem! Preden je stopil, pa mu je jo pripeljal! Gotovo zaradi bab. Zaradi kakšne take, ki ima dva! Ravno tako bo!“ —

Tudi policaj je prišel. Najprej je izpraševal ljudi, potem mene. Rekel sem mu, da bom sam ovadil, da poznam napadalca, prodiral sem siloma skozi množico, ki je stala v gneči krog mene in hitel, mesto v gostilno na kosilo, naravnost v stanovanje in se zapri v svojo sobo.

Tak škandal, ali ne? Na glavnem trgu stopi predme in me udari. Ljudje vidijo, smejejo se, norčujejo. Novica se raztaka po mestu kakor hudoournik. Na vseh koncih in krajih je je dovolj. Tamintam takointako! Moški se posmehujejo in

vmes ženske, dekleta, ki me poznajo: hihhihi! In pomilujejo me: to ga je zaščemelo!

Ob času tega svojega škandala sem bil žurnalist. Vsak dan sem presedel šest ur v uredništvu večjega dnevnika in poročal izključno o domačih in tujih literaturah, o gledališčih, o slikah in skulpturah. O beletrističnih knjigah domačih umetnikov sem pisal po vrsti mesec za mesecem in tudi o knjigi tistega pisatelja, ki me je napadel na ulici. Prva njegova celotna izdaja je bila, pa mi ni ugajala. Ko sem čital stran za stranjo, pa je šlo vse mimo mene — nekako tako kakor brezpomembne sanje. Vse mimo mene in nič vame. In tudi pisati še ni znal takrat, v knjigi ni bilo ne štila, ne tehnike. Po vrhu pa še vse zmedeno. Kmet je govoril kakor najbolj jezičen advokat, kmetsko dekle je vzdihovalo kakor meščanska gos, kmetski fant je modroval kakor zaljubljen filozof. In zato sem zapisal, da je vse skupaj diletantsko. Prav sem napravil, ali ne? Jaz bi rekel pravzaprav, kakor se vzame, ker resnica, da mi je bilo kmalu potem, ko je zagledala tista kritika dnevno svetlobo, nekako neprijetno in skoro žal, da sem govoril kar tako brez obzira na desno in levo, brez pomisleka na take in take okolnosti. To je bilo takrat, ko so mi pokazali tistega pisatelja v kavarni. Ivan Svečan se je pisal, pri nasprotni mizi je sedel, visok je bil, v obraz bleđ, lase je nosil nazaj počesane, na nosu — skoro v sredini — so mu sloneli naočniki, iz njegovega obraza, iz vsakega njegovega pogleda, iz vsake geste pa je sijalo nekaj dostojnega, mirnega, skoro privlačnega. Takrat sem se domislil, da je to nekoliko okorno, ono skoro neumestno, tretje do malega krivo, ampak je vendar vse skupaj velik obet za našo literaturo. Če se pisatelj oprosti vseh naštetih napak, ima gotovo bodočnost. Tako se da vendar napraviti in poleg tega je še vsem ustrezno. In laži tudi ni poleg, ali ne?

Torej — jaz hodim tisto popoldne gorindol po sobi, ves sem vznemirjen, sezam z rokami v lase, gori mi glava, srce mi tolče in nabija v prsih kakor kovač. Preudarjam, preišljam, pa ne pridem nikamor. Recimo, da ga tožim. Kaj napravim s tem drugega, kakor to, da vzbudim pri ljudeh še enkrat neljubo in sramotno pozornost? Jaz imam pota in sitnosti v sodnji, oni plača petak in je vsega prost. Kaj meni koristi vse skupaj s tistim petakom vred? Njemu tako-

rekoč še do ugleda pomagam, ljudje ga zadovoljno občudujejo in še rešpekt imajo pred njim. Prosim vas, ž njim se ni šaliti! Razžalite ga, pa vam pripelje zaušnico — opoldne, sredi trga!

Naglo sem se napotil k svojemu prijatelju kiparju Vrhuncu; po stranskih ulicah sem šel, za hišami, kjerkoli je bilo mogoče. V stanovanju sem ga našel in tik njega na zofi je sedela njegova ljubica, neka učiteljica po imenu Anka. Oba sta že vse vedela, prijatelj je vstal, iztegnil roko in se poredno nasmihaval.

„Konduliram!“ — je rekel.

In tudi Anka je zavila z glavo nagloma na desno in levo, popravljala se nekako na sedežu in poredno gibala s svojimi rdečimi in tenkimi ustnicami.

„Mrzle obkladke“, — je rekla — „mrzle obkladke. Tisto izvleče precej vse bolečine izpod kože!“

Jaz sem takoj odšel, ker res nisem bil razpoložen za šalo. K slikarju Boltažarju sem se napotil, k tistemu, ki je slikal same zaljubljene pare, vedno modroval, pa nikoli nič mislil. On še ni ničesar vedel o katastrofi, ki me je zadela, in se je zato nad njo začudil. Prijel se je za brado, prenehal s kosilom in odložil za trenotek žlico, uprl oči v strop in udaril z roko po servijeti in kolenu.

„Od hudirja!“ — je rekel. „Od hudirja! Da te je, praviš?! Poglej ga!“ —

Pa je zopet vzel žlico v roke in jedel nemoteno naprej. Od njega sem šel k tistemu dekletu, ki me je imela takrat najrajša. Ime ji je bilo Minka, komptoaristka je bila in stanovala je pri stari in bolehavi teti v predmestju in tretjem nadstropju. S kosilom je bila ravno gotova, ko sem vstopil; skočila je po svoji stari navadi izza mize, se me oklenila kar preko rok in prsi, vrgla svojo bogatolaso glavo vznak in mi ponudila ustne. Ko sem ji razložil svoj kritični dogodek, me je naglo izpustila, pričela junaško stopati po sobi gorindol, stiskala drobne in rožnate pesti in se vidno in burno togotila.

„To je ničvreden človek, nesramen, hudooben, sploh falot! Prav si napisal o tisti knjigi! Zanič ni, zanič! Kajpak, da ni zanič, seveda ni! Da bi ga jaz imela zdajle tukaj, to bi mu pokazala, kaj se pravi. Vedel bi, s kom ima posla! Enkrat za vselej bi vedel! Čakaj! Če ga srečam na ulici, pljunem pred njega! Gotovo, tako, poglej: fej, fej! in če pride v naš komptoar, ga bom tako pogledala, da ga bo zima stresla!“ —

Tako se je jezila in mu napovedovala svoje maščevanje, nazadnje pa je še mene pred menoj in pred samo seboj opravičevala.

„Kajne,“ — je dejala sovražno in zaničljivo — „kajne, zbežal je takoj kakor strahopetec. Da bi ne bil tako izginil kakor tat, bi mu bil ti že pokazal. To bi mu bil kosti prerahljal in položil, to bi mu bil dal vetra!“ —

Bolj se je jezila kot jaz in nazadnje mi je svetovala, naj se peljem malo na deželo, da se tam razvedrim in pomirim. Ona mi bo vsak dan pisala, — mislila bo name in obiskala me bo — danes je torek — če prej ne, v nedeljo prav čisto gotovo. In tudi kraj je predlagala. Trg, ki se mu pravi Koprivnica, ki leži v dolini in je zaprt od vseh strani s čudovito košatimi, senčnatimi gozdovi.

Res! Njen predlog se mi ni zdel napačen. Zdelo se mi je, da je najbolje, če pustim vso zadevo pri miru, za nekaj časa odidem, in ko se vrnem, bo vse pozabljeno. Šel sem v uredništvo in vzel dopust: za mesec dni.

II.

Lepo jutro je sijalo zunaj, ko sem se peljal v nizkem kupeju počasne lokalne železnice proti Koprivnici. Takoj, ko sem zapustil mesto, sedel v vlak in so ostale ž njim vred za menoj zadnje mestne hiše in shrambe, se me je polastilo nekakšni nenadni svobodi podobno čustvo, oprostito me nagloma vseh tedanjih skrbi in nadlog, ali — kakor se spominjam — vsaj zelo uspešno olajšalo neprijetno in morečo zavest, ki me je gnala iz mesta na deželo. Oddahnil sem si kakor človek, ki je prestal stisko in nevarnost, pogledal skozi okno po krajini, ki se je širila pred očmi kakor ogromna pisana rjuha, ponekod ohlapno spuščena v doline in zajede.

Koncem majnika je bilo, pa je zunaj vse cvetelo in pelo. Nizki holmci, ki so kukali izpod nizkega gozdovja, so bili taki, kakor bi jih pregrnil s čisto novim in svežezelenim žametom, njive in travniki so se vzporejali in križale, kar so nesle oči, ptice so letale nad njimi, velike in majhne so se vzigravale po toplem in čistem ozračju, visoko nad njimi — skoro tam, kjer plavajo ob večerih zvezde — se je zibal škrlanček, čisto neznamen in majhen kakor črna smetka na brezkončni modrini.

Dobro je, če se človek v neprijetnem položaju odkriža tistega kraja in tistih ljudij, sredi katerih je doživel neprijetnost. Nekako za njim je vse skupaj, za dušo, za mislimi. Tointo je bilo tam, mi pa smo tukaj! Hvala Bogu in zbogom, spomini!

Sredi predpoldneva — nekako okrog desetih — sem se pripeljal v Koprivnico. No, rečem vam: čisto prijetno. Povečini pritlične hiše, vse

skoro bliščeče, bele, z zelenimi okni in rdečo opeko po strehah, pa sredi široka in gladka cesta, za hišami sami sadovnjaki in še okrog njih cve-toče jablane kakor ogromni šopki, zelene trte, ki se vzpenjajo po belih stenah mimo zelenih oken tja nekam v podstrešje. In tudi ljudje, ki sem jih srečal spotoma, ko sem odhajal s po-staje proti trgu, so mi ugajali. Vse nekam bolj dobre obraze so imeli kakor tisti v mestu, bolj odkrite oči in odkritosrčne besede.

„Dobro jutro!“ — so pozdravljali. „Da bi vam Bog dal dober dan!“ — In priprost in po-staren kmetiček se je ustavil pred menoj na cesti, povprašal, koliko je ura, in iz hvaležnosti dostavil: „Dal Bog in sveta Devica, da bi še dolgo gledali nanjo!“ —

Ustavil sem se pri prvi hiši, ki je nosila ob strani vrat poštno skrinjico za pisma, nad njo napis, da se nahaja ravno tu c. kr. pošta, in še višje zgoraj dolg in košat čop po polževo za-vitega in belega oblanja.

To je pomenilo gostilno in zato sem vstopil po treh kamnitih stopnicah v čedno osnaženo vežo, čakal nekaj časa, da bi slišal od desne ali leve kaj človeški govorici podobnega, približal se k vratom na desni, videl poštno pisarno z zavoji in zaboji po tleh in v kotu mizo z brzojavnim aparatom, se vrnil zopet v vežo in potrpežljivo čakal. Zgoraj nekje so zaloputnile duri, drobni in nagli koraki so se začuli, žensko krilo je za-šumelo po stopnicah in naenkrat je stala pred menoj tako nekako osemnajstletna ali devetnajstletna mladenka. Oblečena je bila vsa v črno. Črno bluzo je imela na sebi in črno krilo, preko vsega dolg in ohlapen predpasnik iz svetleje črnega blaga, v temnorjavih laseh črno in nekam košato pentljo in tudi v drobnih rožnatih ušesih črne in podolgovate uhane. Precej visoka je bila, skoro nekoliko prešibka in v lica prebleda.

Pozdravila je zelo vljudno in čisto tako kakor stara gospodinja, ki je vajena na vsemogoče goste, stopila korak pred mene, odprla vrata v gostilniško sobo in me izpustila naprej.

„Oh, veste“ — je rekla s prikupljivim gla-som — „pri nas je umrla lansko jesen mati, zdaj je nam pa manjka na vseh koncih in kra-jih. Sami otroci smo in oče, in jaz sem najsta-rejša in imam največ dela. Kaj pa želite?“

Vidno se je hotela opravičiti, ker se ji je dozdevalo, da sem že dolgo čakal, gledala, kam bom sedel, stopila k odprtemu, staremu in za-prašenemu klavirju s čudovito rjavimi tipkami, obrisala z njega prah kar s predpasnikom, ga za-prla in pristopila k mizi, za katero sem sedel. Naročil sem tointo, povprašal sem za stalno hrano in za stanovanje in razložil svoj načrt: mesec dni da bi rad na pošti prebival.

Dekle je odšlo iz sobe, da se pomeni zaradi mene z očetom, jaz sem se ogledoval po stenah in kotih in po pravici povedano: prav tako se mi je zdelo, kakor bi se bil pripeljal na svoj rodni dom, ki ga nisem takrat že več imel, k staršem, k očetu in materi, ki sem bil že tudi oba davno izgubil. Na eni strani vrat nizka ze-lena peč kakor dobrodušna in v kotu ždeča starka, na drugi strani star klavir s tenkimi no-gami in celo vrsto pedalov, po sobi čvetero rdeče-pregrnjenih in oglatih miz z raznovrstnimi stoli, ob vseh stenah dolge in oguljene klopi, nad njimi slike slovečih svetnikov, slavnega vojsko-vodje Radetzkega v tesnih hlačah in zelo pisani uniformi, tik duri zadaj starega Habsburžana z debelo spodnjo ustnico, čisto rdečo obleko in s polnimi prsmi samih zaslužnih križcev in svetinj.

Dekle se je vrnilo čez dolgo časa in zelo zasopljeno. Pripovedovala je najprej, da se za-nima oče z občudovanja vredno vnemo za raz-lično staro šaro, da so zgoraj v nadstropju že dve sobi z njo natlačeni, da ga je morala tudi zdaj iskati po trgu, ker je baš pri nekem revnem kmetu ogledoval nekakšne stare in trhle skrinje. Stanovanje dobim lahko in sicer — po njenem posredovanju — zgoraj v nadstropju najprijaznejšo sobo z najlepšim razgledom, tudi hrana je na razpolago in tako je torej vse v redu.

Kmalu je prišel tudi njen oče v sobo. Siv je bil, čokat, širokega obraza, očali globoko spodaj, skoro na koncu nosa, dobrodušnih oči in vidno prijazen in dobrohoten. S širokokrajnim klobukom v roki je stopil k meni, v roke mi je segel, in jaz sem se predstavil obema: njemu in hčerki. Dekletu je ime Fani in rekla je, da jo kar jezi, ker se tako vsakdanje imenuje. Oče je bil Frančišek, pisal se je Potokar in hudo se je razveselil, ko sem mu povedal, s čim se pečam in kaj sem študiral. ²⁸ (Dalje prihodnjič.)

VLADIMIR LEVSTIK:

MUŠKETIR.

V beznici vso noč prekvartal sem,
in vrag je vzel moj denar,
svoj dobri meč zaigral sem
in plašč in klobuk, — kaj mi mar!

Do zore sva jih metala,
prijazno, brez psovka in klofut,
le skrivaj sva goljufala:
srcé je bilo atut.

Danilo se je; zazvonil
je zvon, zarentačil oštir,
in takrat se mi je naklonil
k slovesu moj kavalir,

odkril se, pokazal rožičke
na glavi, iz kuštravih las,
in moje rejene mošnjčke
skrbno je stlačil za pas.

„Pa kam zdaj namah mudi se?
Ostani še, knez Belcebub,
in preden do dneva zdani se,
enkrat še zmešajva kup!

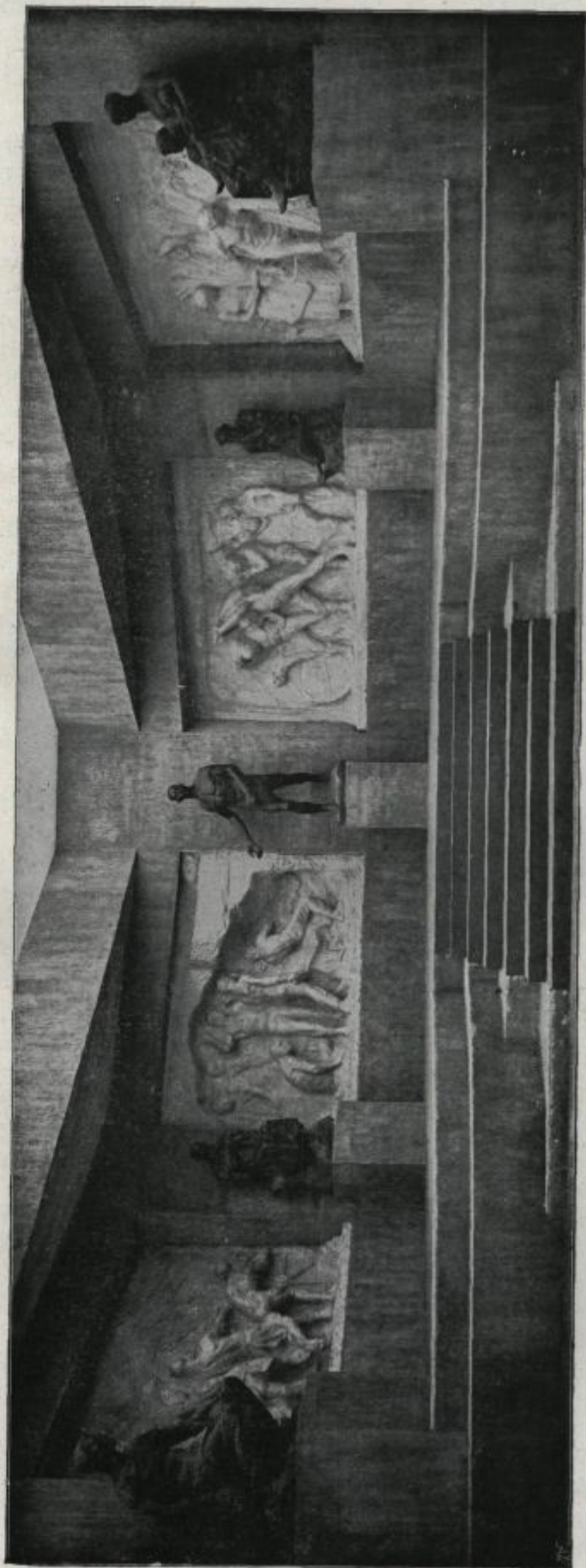
Vso noč si mi, satan, pajdašil,
vseh dobrih reči me obral,
in zdaj si se jutra preplašil,
ne da bi revanšo mi dal?

Vzel si moje žolte cekine
in konja in meč, — zares;
zdaj stavim, da bi te skomine,
pravico do svetih nebes.

In ti — le imej moje zlate! —
ti stavi kraljevo hčer,
saj ona zori pač zate,
krasnà, ko nobena nikjer . . .“

Zarežal je zlodej: „Razdeli!“ —
„In ti, kavalir igray!“ —
Morbleu! To so listi zleteli,
hudič je dobil moj raj.

Zdaj pijem in pojem, da nič ne
žalujem, če vrag jo ima, —
pa ne mislim lepe kraljične,
jaz mislim slavo neba.

CONSTANTIN MEUNIER: SPOMENIK DELU.

IZ GEOLOGIJE.

(Dalje.)

Da je bila prva skorja našega planeta vsepovsod vsaj približno enako sestavljena, je na podlagi dosedanjih opazovanj logiško popolnoma razumljiva trditev. Tudi temu se ne more oporekati, da imata od sedaj eksistujočih hribin le gnajs in granit take lastnosti, kakršne sme prilagati teorija prvotni zemeljski skorji. Na vsak način pa mora biti tu dovoljeno vprašanje: kako naj dokazujejo ti momenti, da so sedaj eksistujoči graniti in gnajsi ostanki arhajskih tvorb in torej ostanki prve zemeljske skorje? Prav takih tvorb je lahko bilo že več in sicer po zrušitvi prve skorje, a mogoče so uničene celo te poznejše vse ali vsaj deloma. V tem smislu nam pritrjuje ravno drugi od navedenih 7 (nasprotnih) argumentov. Pomisliti je treba pri tem nastopno:

Omenili smo že, da so nastale vse mlajše tvorbe nego so arhajske le vsled razkrajanja prvotnih — recimo vsepovsod več ali manj enakih — tvorb in zaradi separacije njihovih kemijskih spojin. Ravno zategadelj bi bila njih splošna raztopina enaka kemijski naravi gnajsov. Absolutno nemogoče pa je, da naj eksistuje še dandanes tvorba, ki je morala razpasti že davno, da so sploh mogle šele nastati mlajše hribine.

Z ozirom na tretjo trditev priznavamo, da se nahajata edino granit in gnajs pod onimi najstarejšimi usedlinami, ki ovajajo okamenine. Dokazano pa tudi s tem ni prav nič. Novejše studije uče namreč, da je najti obedve omenjeni hribini tudi med mlajšimi tvorbami, katere (poslednje) imajo prav gotovo okamenin v sebi. Iz prvega torej ne sledi nikakor, da bi bila gnajs in grgnit specifično arhajska, kar bi se tam rado vtihotapilo v znanost.

V Alpah so znani graniti, ki so učinkovali na jurske tvorbe, v katerih so še okamenine (Belemniti), v Pirenejih je izpremenil granit kredni apnenec v mramor, vsled česar je prvi gotovo mlajši od apnenca in v Andih so terciarni lipariti razviti v svojih spodnjih partijah kot graniti.

Da se razlikujeta granit in gnajs od vseh usedlin, priznavamo istotako brez pridržka — dokler se ne izvaja iz tega arhajska njihova starost. Proti poslednjemu kakor tudi proti točki 5 govori pa nastopna argumentacija:

Vsak mineral je rezultat kemijsko-fizikalnega procesa. Graniti in gnajsi sestojijo iz rudninskih zrn. Torej so tudi oni rezultati takih procesov.

Kemijsko-fizikalen proces, ki ga lahko opazujemo dandanes, ki se je vršil dokazano v mezozojskem in tudi v paleozojskem veku, torej v najrazličnejših dobah preteklosti, pa naravno vsled tega ne sme biti pridržan — in to v prav nobenem slučaju — v tem smislu arhajskemu veku, da bi rekli: vse, kar ima rudninsko sestavo in zlog granitov odnosno gnajsev, spada edino v ravnoimenovani čas.

Da v granitih ni okamenin, je le naravna posledica tega, ker so nastali iz kapljivotekoče, razbeljene gmote, v kateri bi se niti ne bile mogle ohraniti okamenine, tudi če bi bile prišle po kakem slučaju vanjo, kar je pa v principu izključeno.

Kako stoji s tem pri gnajsih, bomo pojasnili pozneje.

Presledki — diskordance — med gnajsi¹⁾ in mlajšimi usedlinami govore sicer zato, da vsi ti niso zdržema nastali, nikakor pa ne zato, da so gnajsi tvorbe arhajskega veka. Njih postanka ni smeti sploh pripisovati kaki posamezni dobi, kajti, kakor smo že omenili, kot rezultat kemijsko-fizikalnih procesov niso absolutno nikjer vezani na kak čas.

Kako čudna stališča zavzemajo napram arhajskim tvorbam celo svetovnoznani geologi naj pojasni sledeči citat²⁾: „... Weit schwieriger ist die Beantwortung der Frage, welche Gesteinsbildungen der Erde als azoisch“ — torej kot arhajske — „betrachtet werden dürfen.“³⁾ Ehe wir indess auf diese Frage eingehen können, ist es unerlässlich, daß wir uns mit den allgemeinen Eigenschaften, der Art des Vorkommens und der Verbreitung der archaischen Gesteine bekannt machen“.

V isti sapi, ko priznava, da ne ve, kaj sme arhajskemu veku pripisovati, hoče govoriti o splošnih lastnostih, o načinu, kako nastopajo in

¹⁾ Graniti tu ne pridejo v poštev iz gotovih vzrokov, ki jih ne moremo zasledovati podrobno na tem mestu.

²⁾ Emanuel Kayser: „Lehrbuch der geolog. Formationskunde.“ II. izdaja 1902.

³⁾ Maskirano priznanje, da teh tvorb sploh ne poznamo!

o razširjenosti arhajskih tvorb! Toda to ni edini moment, nad katerim se smemo izpodtikati.

Naravoslovje mora temeljiti vedno na faktih; mera, s katero naj merimo preteklost, mora nam biti dana v — sedanjosti. Na sedanjost se pa izvestni krogi pri navedenih 7 točkah enostavno ne ali pa zadostno ne ozirajo, kar dokazujejo navedeni ugovori.

Poreče se mi morda: saj to so le hipoteze. Prav; toda tudi od hipotez moramo zahtevati, da so misli, ne pa domišljije!

Upamo, da smo s tem dovolj jasno dokazali, da arhajskim tvorbam ni mesta v geoloških zemljevidih. Novejša dela c. kr. geološkega državnega zavoda na Dunaju tudi nimajo več teh in enakih signatur. Z ozirom na vse to naj podamo v pojasnitev snovnih pojmov še sledeče opazke o gnajjih.

Petrografija¹⁾ je nauk o kemijskih in mineralnih lastnostih hribin; dalje uči, kje in kako se nahajajo poslednje.

Omenjeni nauk uči, da moramo razlikovati v bistvu 2 skupini gnajsov: orto-²⁾ in para-³⁾ gnajse.

Ortognajsi so nastali neposredno iz granitov, odnosno iz kapljivotekočih gmot, ki so skrepenele v takih fizikalnih razmerah (silen tlak), da so postale vsled poslednjega momenta vrstevnate. Za čas torej tu ne gre! Kemijska analiza ovaja sem spadajoče tvorbe po kemijskih lastnostih, ki jih ovajajo sicer graniti. —

Paragnajsom prištevamo vse one, ki predvsem nimajo ravnokar omenjenih lastnosti, in dalje tudi vse tvorbe, ki jim dokažemo na katerikoli drug način, da so bile nekdanj usedline, da so nastale torej v vodah.

V podrobnosti se tu ne moremo spuščati, ker ni receptov za tozadevno delitev in ker spadajo taka vprašanja med najtežja vse petrografije.

Z navedeno delitvijo se petrografija naravno sama omejuje, ker se ne ozira na čas postanka, kakor že rečeno, a pomisliti je, da pristojna resni znanosti mnogo bolj odkriti: „ignoramus“ nego „znanstvene“ spekulacije, ki se menjavajo kakor — moda. Vsaka omahljivost ne le ne okrepi znanosti, temveč jo celó diskredituje.

¹⁾ Pétros (gr.) kamen, skala, grapho (gr.) pišem, opisujem.

²⁾ orthós ... (grš.) v zloženih besedah toliko kakor pravi, pravi; torej pravi gnaj.

³⁾ para (grš.) proti; znači tudi izpremembo ali preobrazovanje.

IV.

ARHEOZOJSKI VEK.

Kakor že rečeno, se zaključuje arhajski vek naše zemlje s pričetkom onega procesa, ki ga nazivamo — življenje; obenem s poslednjim se začne arheozojski vek. Zaključujemo ga v teoriji s postankom onih tvorb, ki jih prištevamo med drugimi že staremu — paleozojskemu veku; te so najstarejše kambrijske usedline.

Da dobimo — kolikor je sploh mogoče — jasno sliko o arheozojskem veku, ne smemo pozabiti ne za trenotek spoznanja, da korenini sedanja favna in flora v preteklosti. Prav isto velja namreč tudi o kambrijskih živalskih in rastlinskih bitjih. Posebno favna je pa bila že tedaj tako mnogovrstna in tako visoko razvita, da si moramo misliti na vsak način, da je preteklo nepregledno mnogo časa, predno se je razvilo organsko življenje od prvega početka do one višine, na kateri je bilo v kambriju. V poslednjem zasledimo namreč skoro vse velike živalske oddelke; kakor smo tudi že omenili, ne poznamo doslej edino vretenčarjev iz kambrijskih usedlin; mogoče pa je, da najdejo kdaj tudi teh kje.

Zato se nam vidi docela naravno, ako domnevajo nekateri učenjaki, da je bil arheozojski vek daljša časovna epoha, nego so vsi poznejši vekki skupaj: od kambrija do naših dni.

Od kristalastih skrilavcev ločijo usedline arheozojskega veka oni, ki tolmačijo prve kot arhajske tvorbe, navadno tako, da smatrajo poslednje nekaj mlajšim od prvih. Ker je naše stališče določeno po spoznanju, da je vsaka rudnina in vsled tega tudi vsaka rudninska zmes edino le rezultat kemijsko-fizikalnih procesov, da torej ne zavisi v nobenem oziru od časa, zato ne moremo teh tvorb časovno razlikovati, če nimamo kakih posebnih pripomočkov.

Z ozirom na petrografsko naravo sem spadajočih usedlin pa razlikujemo že celo vrsto hribin, kakor so: nekatere labore ali konglomerati, razni peščenjaki, drobnjaki, skrilavi kremenci, dresva ali rogoličnik, glinasti skrilavci, apniki, dolomiti itd.

Kjer ni v takih tvorbah okamenin, ki bi ovajale njihovo starost, ali kjer niso take hribine v kakršnikoli zanesljivi zvezi z hribinami, kojih starost poznamo, v vseh takih slučajih je edino pravo, če zaznamujemo tozadevne tvorbe v ge-

oloških zemljevidih, kot usedline neznane starosti ter se omejujemo edino na določitev petrografskih njih svojstev in na ono, kar vedno lahko dokažemo.

Rekli smo, da korenini kambrijska favna v preteklosti. Ako naj velja to več nego vsaka prazna fraza, je treba poznati vsaj sledove arheozojske favne. V poslednjem času se je v tem oziru nekaj že dokazalo, čeprav je vse skupaj še zelo malo.

Toliko z ozirom na kristalaste tvorbe in v pojasnitev pojma arheozojski vek. Z mlajšimi usedlinami se tu ne nameravamo podrobneje pečati, ker bi nas to dovedlo predaleč in ker se dobé v tem oziru itak jako popolni, poljudni, moderni opisi. Iz slovenskega slovstva naj tu omenimo n. pr. F. Seidlov spis „Kamniške ali Savinjske Alpe“. (Izdala „Matica Slovenska“. 1907 in 1908).

V.

PREGLED HRIBIN.

Na podlagi podrobnih študij razlikujemo:

1. eruptivne tvorbe, 2. usedline in
3. kristalaste skrilavce.

1. Eruptivne tvorbe.

Zadevno eruptivnih tvorb smo že omenili, da privre od časa do časa na zemeljsko površino iz njene notranjosti lava, ki se izpremeni zadostno ohlajena v hribine. Način, kakor se to zgodi, ni vedno enak.

Iz ognjenikov se pricedi lava kot (bolj) leno tekoča gmota ali jo pa izbruha zemlja v obliki pepela ali prahu in nepravilnih krogelj, takoimenovanih bomb. Vse na ta način nastale hribine imenujemo vulkanske tvorbe ali vulkanite.

Eruptivnim tvorbam prištevamo pa tudi one lavine dele, ki niso dospeli pri erupciji na zemeljsko površino, ki so skrepeneli torej v njeni notranjosti. Te imenujemo plutonske hribine ali plutonite.

Ako primerjamo fizikalne razmere na zemeljski površini ob času kake erupcije z razmerami, ki smo jih upravičeni misliti v njeni notranjosti, oziroma z onimi na morskem dnu pri istem procesu, tedaj pridemo do prav različnih rezultatov. — Na površini: zračni tlak in zrak, ki se segreva posebno lahko v lavini okolici. Vsled poslednjega razni zračni toki (vetrovi), ki odvajajo gorkoto več ali manj hitro. — Erupcije, ki se doigravajo pod morsko gladino, so v

vseh teh ozirih že nekoliko izpremenjene. Tlak je silnejši in okolica lavina ni vsaj tako zelo gibljiva, kot je zrak. Zato seveda ne izgubi lava gorkote tako hitro kot na zraku, pod milim nebom. V istem smislu se pa izpremene končno tozadevne fizikalne razmere še mnogo bolj, če skrepeni lava pod trdo hribinsko odejo v zemeljski skorji, pri silnem tlaku. Tu kameneno gradivo tudi ne izgubi gorkote tako lahko, kakor v kateremkoli izmed prvih dveh slučajev.

Neposredna posledica vseh teh različnih razmer je, da skrepeni lava na raznih mestih različno.

One lavine partije, ki skrepene v zemeljski notranjosti, se ohlade polagoma. Ker se ohlajajo ves čas pri približno enakih fizikalnih razmerah, rastejo njih elementi razmeroma enakomerno in zato so njih kristalna zrna vsaj približno enako velika. Silnejša so kvečjemu ona, ki so se pričela delati preje nego druga, ker zahteva to njihova kemijska sestava. Kakor smo namreč že omenili, se izločajo rudninske snovi v obratni vrsti, kakor se topé.

Snov, ki skrepeni pod vodo, se približuje v končnem stadiju deloma ravno opisani, deloma pa sledeči formi:

Lava, ki skrepeni popolnoma šele na zemeljski površini, se ohlaja in izpreminja v kristale tako, kakor smo opisali zgoraj, že med tem ko je na poti proti vulkanovemu žrelu. V žrelovi bližini se izpremene fizikalne razmere in sicer pogosto hipoma. Odtod izpremenjeni pogoji za daljno kristalovanje rudnin. Posebno hitro ohlajanje to sploh prepreči; navadno se pa izločijo nešteti mali kristali, ker nimajo dosti časa, da bi se razvili v velika zrna.

Ti mali kristalčki tvorijo zato sami zase — mlajšo — generacijo; prvi, veliki pa starejšo. Tako se delajo porfirske hribine.

Ako je preprečilo brzo ohlajanje več ali manj kristalovanje, skrepeni, kakor rečeno, nekaj prvotne kapljive gmote kot steklo. Izključeno pa ni, da se izpremeni (včasih) sploh vsa lava v naravno stekleno snov, kakor je n. pr. obsidijan.

Preje so delili vulkanite v pred- oziroma v po-tercijarne, odnosno v paleo- in neovulkanske tvorbe. V poslednjem desetletju je prodrlo spoznanje, da nimajo kemijsko fizikalni procesi sploh nič opraviti — s časom! Starejše sem spadajoče hribine so le po atmosferilijah¹⁾ bolj (patološko) izpremenjene nego mlajše.

(Dalje prihodnjič.)

¹⁾ Voda, zrak itd.

FELICIJAN PL. MYRBACH: DEKLIŠKA GLAVA.

A. AŠKERC:

BASNI IN PARABOLE.

7. KAZBÉK IN ELBRÚS.

KAZBÉK.

Noč, jasna noč . . . Nebo razpenja sinje
posuto z zvezdami se nad menoj
in z večne, veličastne té pustinje
žarí mi mesec bleði nad glavój . . .
Kak snežni, beli plašč se moj leskeče,
kako po njem iskri se vse, trepeče
ko bi pri demantu bil demant vtkan!
Nad ves Kavkaz vzdigujem svojo glavo
ponosno kakor ti, Elbrús, v višavo —
pa kaj pomaga, če sem velikan!
Osamljen! O, ledena ta samota
in kroginkrog le mrtva ta tihota!
Sam, sam . . . Globoko pod menoj
šumí življenje in se bije boj
po gričih, po zelenih tam dolinah,
po poljih in po sočnatih ravninah . . .
Po lokah in livadah tam cveto
cvetlice pisane, tam dol rastó

gozdovi temni z vitkimi vršiči,
ki zibljejo po njih se pevci ptiči;
in po brlogih skriva se živad,
pred lovci drznimi beží divjad.
Globoko pod menoj valijo reke
se proti morju že neštete veke;
potoki skačejo tam preko skal
z gorá živahni, bistri ko kristal.
Hej, in po njivah plodnih — kak to kras je! —
zori na solncu zlato žitno klasje!
Tam pod menoj prebivajo ljudje,
tam doli radost vsa in vse gorje . . .
Življenje pod menoj kipí, življenje,
človeškega srcá tam hrepenenje,
up in obup tam doli je domá
pa večni boj človeškega duhá . . .
Kazbék visoki sam je noč in dan —
pa naj sem srečen, če sem velikan!

ELBRÚS.

Kaj tožiš, ti Kazbék, moj sosed, tam?
V višavah svojih, praviš, da si sam?
Ej, ljubi brat, osamljeni Kazbék,
glej, saj vkovan tu v večni led in sneg
jaz tudi dvigam se v nebá višine
nad vse kavkaške gore in planine!
Mrtvaški mir povsod, tihoto, mraz,
samoto večno čutim tudi jaz!
O, tudi v moje eterske višave
življenje ne odmeva iz nižave;
strast, vroča kri je tudi pod menoj,
globoko tam kipí življenja boj . . .
Oj, nad menoj pri zvezdi zvezda sije
in blede luč na plešo mojo lije.
In tudi mene zlati solnčni žar
poljubi prvega — pa kaj mi mar!
Sam, večno sam . . . Usoda to je znana,

ki vsakega zadene velikana . . .
Usoda to je vseh visokih glav,
ki ti popenjajo se iz nižav.
Čim više glavo smelo dvigaš v večnost,
tem niže tam ostaja vsa poprečnost,
tem manj enakih tebi je vrhov,
tem manj podobnih tebi je duhov . . .
Čimbolj, Kazbék, se solncu približuješ,
tembolj se temni zemlji oddaljuješ.
Čim višji si na svetu velikaš,
tem manj drugóv, tovarišev imaš,
tem manj prijateljev imaš seveda.
Kar pod teboj je, te z zavistjo gleda,
pa mora le občudovati te,
te čislati in se še bati te . . .
Če sva osamljena, pa sva si brata:
Aristokrata sva, aristokrata!

8. LUČNI ŽAREK IN MISEL.

Letel lučni žarek sedem solčnih let,
letel je skoz neizmerni svet.

Skozi eter mimo zvezd naprej, naprej
po prostoru švigal je brez mej.

Kdo izmeri to njegovo dolgo pot,
ki jo žarek je pretekel tod?

Pa priletel je črez sedem solčnih let
lučni žarek na oddaljen svet.

Pa priletel je na zvezdo tujo tam
pa je rekel: „Prvi tu sem sam!

„Kdo tak daleč pride semkaj kakor jaz?“
„Jaz!“ odgovori neznan mu glas.

„Kdo si, kdo si, ki dospel si pred menoj?
Čiji let hitrejši je ko moj?“

„Jaz, človeška misel sama, prehitim
tudi tebe in se ne bojim

„tekmovati vselej, s komerkoli češ!
Najhitrejša jaz sem, jaz, da veš!“

9. KARNEVALSKA PARABOLA.

Šumi, razsaja karneval.
Kaj maškor prišlo je na bal!
Hej, godci godejo poskočno
mazurko za zabavo nočno!
Z veseljem je nasičen zrak.
Lestenci svetli po dvorani
žarijo kakor razuzdani.
Nocoj je dobre volje vsak . . .

A tam v samotnem, tihem kotu
pristopi „domino“ k „pierrotu“:
„No, kaj pa si, moj kum pierrot,
v ta mrtvi kot se skrili tako?
Ko na otoku tu se kujaš!
In okrog tebe val na val
peneči pljuska karneval!
In ti nocoj vse to zamujaš?
Mar jesiha si se napil
namesto sekta? Pokoril
pozneje bodeš se še dosti
lahkó v velikem, svetem posti!
Nocoj tu vendar greh se dela!
Potem naj pride dan pepela! . . .
Tako si lep! Tvoj nos rudeči
v obrazu belem mi povšeči
je res! Tvoj šiljasti škrljak
in pa ohlapne tvoje hlače —
kako naj rečem ti drugače? —
najlepši pustni si junak!“

Iz sanj predrami se pierrot
in razkorači se, obe
zatakne v žepe si roké

pa reče dominu: „Kakó?
Ti vidiš tukaj pred seboj
navaden karneval nocoj?
Le karneval? . . . Ti pustni tič,
mar višjega ne vidiš nič?
Jaz vidim več! Jaz vidim svet!
Zares prezanimiv pogled!
Svet sam je takšen karneval,
le maškorada je življenje . . .
Pa glej to gnečo, to vrvenje,
različnih maškor bujni bal!
Študiraj te ljudi! Poznaš
katerega po pravem lici?
In veš li, kakšen je v resnici?
Ni vsak obraz očitna laž?
In misliš, le na karnevalu,
na pisanem predpustnem balu
da so okrinkani ljudje?
Moj domino! V življenju tudi —
nikar se preveč mi ne čudi! —
vsak nosi krinko, to seve,
da skriva mu obraz vsakdanji
in pa njegov značaj notranji,
njegove prave misli, da,
ki čuva jih na dnu srcá . . .
Tako je, domino! Zato
ušel sem na oazo to.
Stojim, sam norec, rajši v kotu
in norcem drugim ne na potu
pa ti primerjam maškor bal,
nocojšnji pustni karneval
z življenjem samim in modrujem
in smejem se, filozofujem . . .

TOMISLAV KRIZMAN:
VINJETA.

DR. IVO ŠORLI:

PELINČKOV GOSPOD IN NJEGOVA HIŠA.

POVEST.

(Konec.)

III. DEL.

(V Milanovi sobi. Šest mesecev pozneje.)

1.

Milan: (sedeč v širokem naslonjaču, do pasu pokrit z odejo, nervozno materi, ki joka ob oknu:) Nehaj vendar, mama! Kar je, to je! In slednjič ni taka grozna reč. Vraga vendar! Ves dan poslušati to stokanje, že skoraj šest mesecev! V enem letu se privadim, da bom hodil ob palici, kakor sem hodil prej z nogo. In nazadnje, če bom nosil palico, mi pa turnistre ne bo treba! Saj res, še dobro, da sem odložil prostovoljno leto!

Gospa Kraševčeva: Ampak naznanim pa vseeno tega razbojnika, reci kar hočeš. Prav gotovo ga naznanim!

Milan: Mama! Če storiš to... Sicer pa spraviš samo še mene v luknjo, saj ti dopovedujem to vendar vsak dan! In zdaj moramo molčati, že ker smo govorili od začetka drugače. Verjame tako nihče ne, da sem si nogo le zlomil. Ampak kakor hočejo! (jezno) Sploh pa je zdaj čas, da nismo enkrat o tem, pravim!

Gospa Kraševčeva (vzdihne): No, da, napravil si veliko otročarijo, ampak plačevati jo boš moral v glavnem tako le sam.

Milan: Ali je bila otročarija ali ne, o tem imava vsak svoje mnenje, ljuba mama. To moraš že priznati, da si ni upal potem ziniti nihče več, ni ene besede. Bog ve, če bi bila danes Adela ona srečna žena, kakor je, ako bi ne bil posegel jaz odločno vmes. Ampak čudno, da ju ni toliko časa!...

Gospa Kraševčeva: Morda ima vlak pa zamudo? ... Drugače ni mogoče. Saj sem se že bala, da papa niti do kolodvora ne pride, toliko časa se je napravljal.

Milan: E, veš papa je včasih tudi takole malo ničemurn, čeprav se dela, kakor da mu je vseeno. In na Adelo je preklicano ponosen.

Gospa Kraševčeva (vzhičeno): Saj je tudi lahko! ... Prav jezi me, da je ni bilo že v nedeljo. Naj le vidijo zdaj, da smo imeli mi prav, in ne ljudje ... V nedeljo jo popeljem prav nalašč po glavni promenadi, da bodo kar pihali od jeze.

Milan: (se zasmije) Samo, če bo tudi Adela hotela! V šestem mesecu je že, kaj ne? (zunaj se zasliši šum).

Gospa Kraševčeva: Aha! Čakaj! Zdaj gresta ... (plane proti vratom)

2.

Milan: (se v pričakovanju vzpne, a vsled bolečin zastoka in pade zopet v naslonjač ter zamrmra nekaj skozi zobe. Zunaj se sliši čez kratek čas vzklikanje in poljubovanje.)

3.

Gospa Kraševčeva: (še vedno v drugi sobi) Kako ti je, dete moje? Kaj? . . . Kako — — kako pa si? —

Adela (pride ihteč v sobo in gre s počasnimi koraki k bratu. Oče in mati stojita pri vratih, on s povešeno glavo, mati vsa prestrašena).

Gospa Kraševčeva: Kaj je, za božjo voljo? Adela! (Jo ogleduje in zapazi nje vitko postavbo . . .) Adela, kaj se je zgodilo?

Adela: (si obriše solze, trudno) Saj vidiš, mama . . . (pogleda hipoma po sebi navzdol in obstoji z očmi v tla).

Gospa Kraševčeva: A! . . . Pa kdaj?

Adela: (se spusti na bližnji stol in se prime za glavo). Že pred tremi tedni — — — Ampak nisem vas hotela prestrašiti . . . Bila sem že blizu smrti . . .

Milan: In nisi pisala!

Adela: Nisem hotela . . . Čakala sem samo, kdaj se izvlečem iz postelje, da pridem sama . . .

Dr. Krašev: (počasi) Imeli so namreč oni prav, ki so nas svarili . . .

Milan: (se zopet vzpne) Kaj? Adela! Res?

Adela (si obriše obraz in zaihti iznova).

Milan: (čez hip počasi:) Toda to, kar se je zgodilo Adeli, se lahko zgodi vsaki . . . in ni treba, da je kdo kriv . . . Adela, prej moraš biti gotova . . .

Dr. Krašev: Je že vse . . . gotovo! Žalibog! . . .

Milan: (zopet čez nekaj časa) Adela, sestrica, pojdi sem in sedi k meni (jej napravi trudoma prostor zraven sebe.)

Adela: (ga pogleda, se vzdigne počasi in se mu bliža.)

Milan: Sedi, Adela! Tako . . . In zdaj nam povej odkrito in brez pomislekov, saj smo sami: Ali si ti drugače — — — razumeš: drugače zdrava?

Adela: Sem. Zdravnik mi je rekel, da jaz sama zase — — —

Milan: No, hvala Bogu! Potem stvar ni tako tragična. Glej, jaz sem eden izmed onih ljudi, ki ne izgubijo tako hitro glave in ki lo-

čijo res tragične stvari od le navidezno tragičnih. Mama na primer joka neprestano zaradi moje noge . . .

Adela: Oh, da, oprosti! Kako ti je, dravec?

Milan: Hvala. Že bolje . . . V enem, dveh tednih vstanem. Plesati seveda ne bom mogel, ampak zdravnik pravi, da me pri nogi ne bo preveč oviralo. No, vidiš torej, čemu potem toliko joka, kakor ga je bila polna hiša one prve dni!

Dr. Krašev: Fant, takrat je šlo zato, da bi bil lahko nogo izgubil! Saj je bilo vse razstreljeno!

Milan: Je že fin dečko, Stanič. Če bi mi pomeril v prsi — — —

Gospa Kraševčeva (vzkipi): Adela! Vidiš ga! Tega si ne da izbiti iz glave, da ga je Stanič hotel zadeti v nogo! V glavo ti je meril, Judež, morda v prsi — — — Oh! — — —

Milan (se nasmehne): Eh, če že nočeš verjeti! Jaz pa vem, da bi bil meril v roko, če bi se ne bil bal, da me zadene v prsi. Tako pa je nameril v nogo in me samo ošvrkal, pa glavca — — —

Gospa Kraševčeva: Uničil te je, za vse življenje te je uničil!

Milan: Ah, z našo mamo je križ, ko hoče po sili vedno le jokati. Zdaj na primer bo trdila, da si ti tudi uničena za vse življenje, Adla!

Gospa Kraševčeva (iht): Ali morda ni? Ah, moj Bog! (Zajoka).

Milan: (skomizgne nervozno in se spusti na ležišče. Adela si pokrije iznova oči in tudi zaihti, dr. Krašev: stoji pri oknu in gleda ven).

Dr. Krašev: (se potem počasi obrne in vzdihne) Človek premišljuje to življenje, a ne pride do nobenega konca . . .

Milan: (čez nekaj časa počasi) Namreč, papa, ako ga premišljuje le tako vsakih deset let enkrat.

Dr. Krašev: (ostro) Kaj hočeš reči s tem?

Gospa Kraševčeva: (ki je pritegnila med tem stolico k Adeli in ji boža lase) Sedaj pač menda ni čas, da bi se pričkala.

Milan: Saj se ne bova, mama! Ampak na srcu mi je nekaj, kar mi sili ravno sedaj na dan. Veš, papa, ti bi bil moral večkrat, o, velikokrat premišljevati o življenju, o njega pomenu, namenu, vsebini, in potem bi ne bilo prišlo tako, kakor je prišlo, in bi jaz ne ležal bolan tu na tem divanu in Adela bi ne sedela bolna poleg mene . . .

Dr. Kraševc: (ga srdito pogleda, a se ubrzda in reče ironično) In kako bi bilo, če bi bil jaz premišljeval o življenju? Najbrže bi stanovali danes v tretjem nadstropju, jedli bi žgance in ti bi stal za kakim pudlom, Adela pa za kako blagajnico.

Milan: Hm, nazadnje . . . Ampak tako nisem mislil, papa, in hvala ti zato, da stanujemo v prvem nadstropju lastne vile in izbiramo, kaj bomo jedli in pili. Hotel sem reči samo, da bi nam bil moral dati še nekaj drugega, nego kar si nam . . .

Gospa Kraševčeva: Pa kaj te je prišlo?

Dr. Kraševc: Radoveden sem, kaj pride.

Milan: Pride, papa, potrpi! Rekel si, da si premišljeval pravkar to človeško življenje. Ali premišljevali si ga začel šele, ko vidiš vse razdrto, razsuto okrog sebe in svoje otroke kot bi bili pali v boju z nečim, česar sam ne poznaš. . . In znabiti, če boš premišljeval dalje, si daš vprašanje in odgovor: ali si nam dal kako orožje proti temu, kar naju je zdaj pometlo.

Dr. Kraševc: (zasmehljivo) Glej, glej. . . ! Kdaj ti je prišlo vse to v glavo? Povej nam vendar — — —

Milan: To je ravno, papa! Prej sem živel večinoma tjavendan in samo kaka Staničeva beseda je padla včasih tik pred mene, težka in naenkrat, kakor kamen, ki prileti čez plot, da sem obstal in jo pogledal. Ampak vedel nisem, kaj ž njo in ni se mi zdelo vredno premišljevali in sem šel dalje. Zdaj pa, ko sem ležal ure in ure sam na tem svojem ležišču, sem šel s svojimi mislimi po oni poti nazaj in sem imel časa dovolj, da sem pobral vsako teh besed in jo pregledal še enkrat. In ko sem jih zlagal tako drugo na drugo, te kamne, — veš, kaj je stalo naenkrat pred menoj, kakor kip, kip iz takega neobdelanega kamnja! Kmet! In počasi je dobivala soba — tvoje poteze, papa!

Gospa Kraševčeva: Ampak saj je vendar pozneje čas za to, Milan; po večerji, če že hočeš. Adela je potrebna okrepčila! Mislim, da je zdaj ona prva na vrsti, da nam pove, kako je bilo. Kaj bi vzela, Adela?

Adela: (nervozno) O sebi nimam povedati pravzaprav ničesar več. Končano je, pa je! Kaj si hotel reči, Milan?

Dr. Kraševc: (z vedno večjo ironijo) Jaz sem tudi za to, da konča najprej Milan svojo pridigo, če ti Adelica lahko strpiš. No, torej, Milan — — — Samo ne predolgo!

Milan: (mirno) Ali se še spominjaš, papa, kako si prišel jezen v mojo sobo oni dan, ko sva se bila sprla jaz in Stanič, ki je bil prej pri tebi? Zvečer, ko sva bila sama, si mi povedal, da ti je rekel med drugim tudi kmet! In ti si mu to posebno zameril.

Dr. Kraševc: Na, človek bi dejal — —

Milan: Ah, ne, saj mu niti na um ni prišlo, da bi te hotel žaliti s tem . . . On, ki se sam s ponosom imenuje kmeta! Tudi jaz sem spoznal šele zdaj, ko sem imel časa premišljevali, kaj hoče reči, kadar reče kmet. In zdi se mi celo, da ti ni rekel kmet, ampak nasprotno, da te je opomnil, da nočeš biti kmet!

Dr. Kraševc: (se zasmee) Eh, kaj jaz vem, kako je rekel! Na vsak način je rabil ono besedo. Sicer pa, kaj naj ima kmet z mano opraviiti? Razloži mi že vendar enkrat svojo modrost!

Milan: Bom, papa. Zakaj povedati ti moram pri vsem spoštovanju, ki sem ga dolžan in ki ga tudi čutim do tebe, da si veliko zagrešil proti nam, ker si pustil svojega kmeta zaspati.

Dr. Kraševc: Ne razumem.

Milan: (umolkne za hip) No, prav. Začnimo pa tako: kaj je bil tvoj oče, papa, naš ded?

Dr. Kraševc: No, kmet pač! Baron gotovo ne. Tega tudi nisem nikdar trdil.

Milan: Kmet torej. In kaj sva midva: Adela in jaz?

Dr. Kraševc: Ti? Ti si neumen smr-kavec! Ti me pa že še ne boš učil, dečko! (Odide, ne da bi pogledal Milana.)

4.

Milan: (otožno) Zdaj vidiš! Tako ostane seveda vedno vse pri starem! (Čez hip) Papa je že prestar . . .

Adela: Daj, povej meni, Milan, kar si hotel. Tako rada te poslušam, Milan.

Milan: Hvala, dušica! Ampak, kaj ti hočem še praviti, saj vidiš sama . . . Tako so naju pustili, da sva rastla in se razvijala, kakor sva sama hotela . . . In jaz sem bil takle gosposki gizdalín, kakor jih je dvanajst na en ducat na naših promenadah, malo boljši. In ti Adela tako prazno, plitvo punče, kakor jih je zopet dvanajst na en ducat na naših plesih. (Adela prikima.) Glej, nisva bila brez intelligence, ne ti ne jaz, ampak živela sva kakor dva telička, tisto vsakdanje življenje brez skrbi, a pravzaprav tudi brez vseh onih globokih, intimnih radosti, kakor jih sedaj vendar vidim pri mnogih drugih ljudeh, če pomislim nazaj . . .

Adela: To je že res, Milan. Ampak, glej, papana si razžalil, ko si mu očital, da je on kriv.

Milan: Nisem ga hotel žaliti, a kriv je... To se pravi... Hm... kriv je pravzaprav le oni, ki zavedno stori kaj slabega. On pa sam ni umel drugače — — Čakaj, Adela, kako bi ti to povedal? ... Zdi se mi, kakor da se je zbudila naenkrat kri mojih očetov v meni, kri onih častitih možakov, ki so stopali tam gori po naših njivah in tratah okrog ... Saj se spominjaš, Adela, takrat, ko sva se peljala sama, — papa in mama nista hotela, — s Čezpolja na Lanovo?

Adela: Da, seveda, seveda se spominjam. Ko sva vprašala tisto ženico, v kateri hiši je bil rojen gospod dr. Kraševец.

Milan: (oponaša) „A? A Pelinčkov gospod? Tam le gori na brdu v zgornji hiši. Kaj ga poznata vidva? Bogat, pravijo, da je“. In tako dalje. Pravzaprav je nisem slišal več, zakaj silno čudno mi je postalo pri srcu in zagledal sem se z vso dušo na tisti beli prijazni dom in na svetle, zlate travnike okrog njega ... In zdaj, ko sem bil bolan v oni čudni polomotici, se je belela ona hiša neprestano iz vseh dalj sem k meni, in polja so se svetila v solncu — — — in čez njive, prav pod onim širokim pasom zrelega žita, je stopal mal, koščen, star možiček — — — za njim drugi — — — tretji — — — vsi z glavo v tla in vtopljeni v svoje misli in vsi čudno daleč kakor procesija rajnkih ... Glej, papana bi si ne bil mogel misliti tam gori, niti kot dečka ne, ampak vse druge, njegovega očeta, deda, pradedu, vse po vrsti daleč nazaj — — — vsi so šli mimo mene, vsi dobri, ljubi naši — — — In gredo, kadar hočem, če zaprem oči — — — (za pre oči in se nasloni z blaženim izrazom nazaj.)

Adela: (mu položi mehko svojo roko na mrzlično razgreto čelo. Tiho:) In papa se ne spomni nikdar več — — —

Milan: Nikdar več — — — nikdar več na vse te prelesti, na ves ta čar preteklosti — — — In vendar bi naju bil lahko peljal čez takle most iz samih svilenih, nežnih spominov v to prazno, pusto mestno življenje, da bi bila prišla še vsa zavita v te mehke, mavričaste nitke na oni breg — — — in hodila tako po pustem, trdem tlaku dalje — — —

Adela: (omamljena) O, kako lepo! ... Kako sladko bi bilo — — — Glej, Milan, tako

se mi zdi, da je v vsakem človeku nekaj poeta — — — samo vzbuditi ga nima navadno kdo — — — In vendar je samo to lepo na svetu — — — samo to — — —

Milan: Samo to, Adela, česar pravzaprav ni — — — A papa je rekel tolikokrat, saj se spominjaš, da mora zatreti vzgoja vsako sentimentalnost v mladih ljudeh — — — da drugače niso za življenje ... da je življenje trezno, mrtvo — — — Ah, Adela, včasih sem ga videl te dni v svojih mislih tudi takega: kakor kamenit steber, štrleč iz vode, roke mrtvo dol ob sebi, da naju je zaneslo valovje, kamor je hotelo, in sva prišla veliko niže spodaj na oni breg, nego bi bila morala — — — na peščen prod, mesto na cvetno trato ... Zdaj jo pojdeva skupaj iskat to trato, kaj ne, sestra ... (začujejo se trdi koraki; nevoljno) Ah, že lomasti zopet sem!

5.

Dr. Kraševец: (smeje se na vratih) Kaj je konec? No, hvala Bogu. Sedaj pojdimo pa večerjat. Čakaj, zdaj bom vrtal pa jaz tebe, le pripravi se. (Ga naenkrat skrbno pogleda, nevoljno:) Vidiš, pa imaš že zopet močnejšo mrzlico. Kaj se vruga toliko razgrevaš, ko veš, da ti škoduje! (Prime Milanov stol in ga potisne proti vratom. Naenkrat se ustavi. Adeli:) Dà, à propos, Adela, kaj poreče pa tvoj gospod soprog, da si šla kar tako?

Adela: (se zgane) Pusti to, papa, prosim te! Naj stori, kar hoče.

Dr. Kraševец: In kaj misliš, da stori? Jaz pa vem; že jutri bo tu. (Oponaša) „Le škandalov ne!“ bo stokal „Živi kakor hočeš, ampak nazaj moraš, predno zvedo ljudje.“

Milan: Ali pojdeš, Adela?

Adela: (kratko) Ne!

Dr. Kraševец: Bravo, punca! Ej, ali ga postavim jaz pred vrata, lumpa! (Milanu) Saj ti in mama še ne vesta ne vsega. Ko si pa le svojo gnal! Čakaj, boš videl, kaj pove Adela zdaj pri večerji.

Gospa Kraševčeva: (iz daljave) No, kaj ne greste! Vse bo prestano!

Dr. Kraševец: Gremo, gremo! Prosim, Adela. (Potisne Milanov stol v drugo sobo.)

IVAN LAH:

PESNIK I. S. MACHAR

V BOJU ZA ANTIKO.

(Dalje.)

In tako sem se tudi pozneje vračal k Tacitu, ko sem bil otrovan z modernim čtivom, nezadovoljen z današnjim časom in razdvojem zaradi nesoglasja razmer. Vračal sem se k tej tihi preteklosti, zaprti, dokončani in sem od tam gledal na svoje dni. In ta perspektiva je vplivala name vedno blagodejno.

In potem sem od Tacita prešel zopet k drugim avtorjem antike. In čim bolj sem čital, tem bolj sem bil zavzet in počasi se je odpiral pred menoj oni obširni veliki svet, ki doslej o njem nisem imel niti pojma.

Zajeti v tržaškem pristanu v steklenico vode, prinesli jo na Češko in hoteti pokazati ljudem, kakšno je morje — to je usoda klasičnega študija na gimnazijah. Toda metoda, s katero se hoče ta študij podajati, je taka, da ne ostavlja v mladi duši niti najmanjšega hrepenjenja, da bi zletela sama v oni svet, ki se imenuje „klasični“. Ko pade človek vanj čez nekaj let in začne razumovati, se mu zdi, da stoji pred čudeži in strmi od presenečenja.

Ona peščica avtorjev, s katerimi se nam je pristudila antika na gimnaziju, je le mal del tega, kar se je ohranilo iz obeh velikih literatur. In če tudi se ni ohranilo vse, je tega vendar še toliko, da nas nič ne ovira, uživati se v one davne svetove, ki stoje pred čitateljem v svoji popolni krasoti in v neizpremenjeni sili. Usoda, ki je pri uničevanju celih narodov in njihovih kultur navadno tako kruta in brezbržna, je bila napram antiki naravnost čudovito usmiljena. Morda se je pri tej svoji prizanesljivosti ozirala na ubogo ljudstvo bodočnosti, morda mu je nalašč ohranila te studence žive vode za tiste čase, ko bo onemoglim in izsušenim dušam treba svežega okrepčila. Ohranjena so največja dela pesnikov in filozofov, govori oratorjev, iznajdbe zvezdovedov in matematikov, vsa, tedaj znana zemlja je popisana v delih zemljepiscev, nje zgodovina v delih historikov, nje stvarstvo v delih prirodznancev. Kako čudežno je ohranjena današnjim časom grška in rimska skulptura! Strašni izbruh Vezuva za časa cesarja Tita je pokril vse mesto Pompeje s pepelom in lavo samo zato, da bi ga ohranil poznejšim vekom s celim bogastvom soh, risb, slik, starih denarjev, hiš, grobov in okamenelih trupel. Odkrila se je tudi z nekoliko

plastmi pokrita Homerjeva Troja, našle so se Agamemnonove Mikene, Odisejeva Itaka in po poročilih starega Pausanijevega popisa se je odkrila Olimpija, ta čast in slava Helenov. Odkril se je veliki Forum Romanum, dika davnega Rima, izčistil se je Kolozej, v kapitolski muzej so se prenesli kipi in poprsja rimskih imperatorjev, odprli so se grobovi in so izročili, kar so bili mrtvi shranili za žive — in vedno se naznanjajo nove najdbe. Tako stopa pred nas v večji popolnosti in v jasnejši luči oni svet, ki je ležal skrit, zakopan pred nami in je bil kakor svetli ogenj, ki je imel oživljati vsa bodoča stoletja.

In človeštvo je slutilo ono silo. Kadarkoli se je človek dvignil iz svoje vsakdanjosti, kadarkoli so se narodi hoteli vzpeti k višjemu smotru v življenju, v državi, v umetnosti, zgodilo se je to vselej z ono silo, ki je bila črpana iz antike. Umetnost in življenje renesanse je živelo iz nje, Shakespeare ji je stal nevede mnogo bliže nego plejada Ludvika XIV., ki jo je hotela vedoma posnemati, slavna perijoda nemškega klasicizma je bila v znamenju antike krščena in oživljena, revolucija Cromwellova je bila po vsebini prav tako antika, kakor je bila antika francoska revolucija po svoji obliki; odsev antike sploh žari iz vseh velikih valov življenja in umetnosti. Niti ne govorim o tem, da so njene institucije žive še v večini teh forem, v katerih danes živi država, narod, društva, družina.

Harmonija dveh svetov je antika. Krasote in sile, žene in moža, Helade in Rima. Uresničen cvet vseh helenskih sanj je bil mladi Aleksander, ki je kakor meteor preletel svet in — ugasnil. Poet homerskih bogov in junakov je bil živež in vsebina njegove duše, slavne vojne Grkov in Perzijanov so bile samo predigra njegovega zmagovitega pohoda čez vso Azijo, in njegova smrt je bila taka, kakor si jo more predstaviti le sanjava deklica: v krasoti maja življenja, pokrit s slavo je odšel . . . Nič podobnega ni potem več zasanjala Helada, njen maj in svoboda sta zašla z njim. Homerski svet je začela uničevati skepsa in trezni razum je stopil v višave Olimpa, k palačam Nesmrtnih s sekiro in motiko.

A med tem je živel na zapadu, na apeninskem poltoku mlad korenjak, neotesanec, čegar življenje je bila sama vojna in sama zmaga. Za

sanje ni imel niti časa niti talenta, včasih si je zapel kako pesem, toda ta pesem je bila robata kakor njegove roke, groba, kakor njegova sila. Tudi on je šel v svet, toda ne samo za slavo, ampak tudi za materialno koristjo.

Neotesanec zapada je imel v svojem značaju precej grabljivosti in odločnosti. In na tej svoji poti v svet je našel Helado, mlado krasotico, ki je že preživela svoje deviške mlade sanje, ki je že postala modra in je videla na dnu svojega, z vodo pomešanega vina vlago pesimizma življenja. Ampak on jo je vzel — postal je njen gospod, toda samo zato, da bi ji dal v njeno sužnjost korenjaškega duha.

Bilo je to sladko združenje nežnosti in sile, fantazije in razuma, moža in žene. Mož je vladal svetu — žena možu. Mož je postal nežen, resen; ostrina je dobila moder lesk. Sin tega združenja je bil Julij Cezar, najčudovitejša pojava vse antike. Presenečujoč pojav v življenju, velik v trenutku smrti. Veki so prešli. Zveza sile in nežnosti je trajala dalje . . . toda sila se je počasi starala in nežnost je postajala bolj in bolj vsakdanja. Prišli so trenutki, ko se je nekdanja sila vračala, kakor priliv morja, toda brzo se je zopet izgubila in zdelo se je, da mož vlada samo še zaradi tajnosti zakona. In prišli so tudi trenutki, ko je krasota žene za hip vzplala v prejšnji nežnosti, toda nežnost je prešla in ostali so samo spomini. In sanje. Žena je začela sanjati, kakor je nekdanj sanjala deklica. Resignirano, tiho, z žalostnim nasmehom, — plod takih sanj odcvetele Helade v naročju postarele sile je bil melanholični modrijan Mark Avrelij.

Med tem je vzrastle v daljnji Indiji poseben cvet. Iz vročih, razbeljenih glav izgubljenega naroda, ki se je smatral za edino od Boga izvoljeno ljudstvo, iz razboljenih duš, iz stritih src, iz žive žgoče krvi je vzrastle ta cvet, veličasten, tih in žalosten, ki ni bil od tega sveta.

Bil je utrgan in poteptan — toda nekoliko priprostitih ljudij ga je dvignilo, napravilo je iz njega pijačo in so se radovali med seboj nad njim. Dokler ni prišel mož, čegar ime je sedaj Pavel, pripravil je to pijačo za vse ljudstvo in ga je dal piti gospodu sveta in njega ženi. Pila sta oba in sta začutila v svoji krvi — strup . . . Mož je preudarjal in se branil, žena je premišljala, kako pomoči.

Sanjala je in sanjala in zaman je sanjala o mladeniču, ki bi, vzgojen v homerskem svetu, obvladal vso zemljo — bile so to njene davne deviške sanje, sanje o Aleksandru Macedonskem. — In ta sen je bil uresničen — Klaudij Flavij

Julijan, ki ga kristjanstvo naziva Apostata (odpadnika), je bil zadnji žareči pojav antiškega sveta . . . sin Helade in sin Rima. Helade postarne in zastrupljene, Rima velikega, toda že posvečenega smrti. Zapustil je umirajočo mater in očeta mročega.

. . . Ko se je cesar Klaudij Flavij Julijan postavil proti „mrzeči galicijski zimi“, se je zdelo, da je reakcionar; danes vemo, da je hotel svetu ohraniti solnce, radost življenja, izginjajočo pomlad, ki se je smehljala ljudstvu . . . Antiški človek! . . .

Ljudje naših časov si niti ne morejo predstavljati te harmonske, enotne, železne osebnosti. Da, težko si je predstavljati . . . Poglejmo Grke: najvišje je cenjeno življenje, ki je imelo to srečo, da je bilo darovano za domovino, za rodno občino, za Helado. Najmočnejša sila helenskega človeka je bilo hrepenjenje, živeti tako, da bi njegovo ime ne izginilo brez spomina v srcih Helenov. Strogo se je varovala svoboda občine, nje čast se je branila kakor lastna čast. Verstvo je bilo del javnega življenja. Poezija in telovadba, to je bila vzgoja mladine. Njih duševno življenje je bilo naivno, nehlinjeno, v njem ni bilo niti groze niti sentimentalnosti, niti svetobola, vse je bilo prirojeno, vse je ležalo jasno pod jasno zarjo zlatega solnca in modrega neba. Vsa priroda je živela. Nje stvarstvo je imelo svoje življenje, svoje prijateljstvo, sovraštvo, svoje vzroke za svoje čine in svoja nagnjenja, kakor ljudje. Živela so drevesa, reke, potoki, gore, valovi morja. In zlati Helijev voz, ki je prevozil vsak dan svojo pot po temnomodri nebeški planjavi, je ožarjal to življenje z jasnimi smehljaji.

Položaj žene v grških državah ni bil povsod enak. V Atiki in v jonskih državah sploh je imela zakonska žena komaj boljšo usodo, nego sedanje haremske žene v orijentu. Bila je stroj za otroke — nič več. Ljubezen Atenca je bila hetera. Izobražene, duhovite in krasne žene so bile hetere, ki so pri njih iskali Atenci bolj krasoto govorov in zabave, nego kaj drugega, ter so na ta način ustrezali obem zahtevam erotskega nagnjenja v svoji duši: materialnemu doma, idealnemu v hiši hetere, kar se našim časom zdi velik paradokson.

Zato pa je imela v doriških državah, posebno v Šparti, žena tako stališče, da se niti najnaprednejši bojevniki ženske emancipacije današnje dobe o podobnih zahtevah sanjati ne upajo. Vzgoja deklic je bila svobodna in enaka vzgoji dečkov. Koedukacija v najlepšem smislu besede. Špartanska žena ni zaostajala niti po

izobrazbi niti po telesni sili za možem, njih zakon je bil najkrasnejša harmonija, ker je imela žena iste interese, kakoršne je imel mož, in mož je v nji imel ženo, ljubljenko, družico, prijateljico in mater svojih otrok. V Šparti ni bilo prostitucije.

In zdaj pogledimo v Rim! Grozno mesto in grozni ljudje, ki so ga sezidali. Imamo občutek mrzlega železa, toda sklonimo glavo — v tem železu je bilo železno življenje. Rimljanu je bil prvi zakon: da je sladko in slavno umreti za domovino. Tudi njemu je bil prirojen ne navaden rešpekt pred sodbo bodočih zgodovinarjev. Država, v kateri je živel, je bila ustanovljena tako, da osebna svoboda ni bila motena z interesi občine. Tudi njemu je bilo verstvo del državne ustave, toda bil je tolerantni proti verstvom vseh drugih narodov, seveda, v kolikor se niso ta verstva postavljala sovražno proti njegovi državi. Svoje življenje je živel tako, kakor da tisoči kontrolujočih oči zasledujejo vsak njegov korak. Na življenje je gledal pesimistično, toda ta pesimizem ga ni zastrupljal, nasprotno,

živel je prirodno, rad je užil nekoliko svetlobe in toplote življenja, toda znal je življenje tudi zavreči, kadar mu je postalo neprijetno breme. Rimljan je znal umirati. Bil je trezen in praktičen, toda imel je čustvo za prirodo in na njeno življenje se je naučil gledati z očmi svojega učitelja Grka. Položaj rimske žene je bil podoben onemu višje špartanske žene: bila je enakopravna z možem, bila je njegova žena, ljubljenska, prijateljica in mati njegovih otrok. Ločitev je bila tako lahka, kakor poroka, akoravno se je zakon smatral — brez patrov in cerkvenih ceremonij — za sveto in nedotakljivo družabno ustanovo.

Rimljani so nesli svojo kulturo po vsem tedaj znanem svetu. Kje bi bilo ljudstvo že danes, ko bi ta razvoj ne bil prerušen z orientalskim strupom — to je bolešno vprašanje zgodovine. Toda prišlo je kristjanstvo, ubilo je individualnost človeka, uničilo je stari rimski imperium in ustanovilo nov imperium zaslužjenih duš. Kako že pravi Nietzsche? Kristjanstvo je dalo Erosu piti strupa, toda Eros ni umrl, ampak izpremenil se je v greh. (Dalje prih.)

DR. RENÉ RENKIN:

DEKLETU V SPOMINSKO KNJIGO.

Zavidam te, ker smisla ne iščeš od življenja,
ki se brez smisla suče v enomer naprej;
živiš kot ptičica pod senco gostih vej,
srcá si ne opajaš z mamilom hrepenenja. —

Naj nikdar topel vzdih se sočutja ne prikrade
iz tvoje grudi za popotnikom, ki gre
med svetom vedno sam, brez cilja in steze;
in brez opojnih sanj in brez mamljive nade!

Zakaj bi smilil se komu?
saj kmalu bode pal. —
Da bi vsaj znal čemu
je potoval!

MOJA LJUBEZEN.

Nikar ne glej na me, nikar
ne glej z velicimi očmi!
Jaz ljubim le vetrov vihar,
jaz ljubim strastno mrak noči.

Jaz ljubim skale naših gor
in večnotajne njih prepade,
skrivnostni in molčeči bor,
steze vijoče se brez nade.

Jaz ljubim bliske in grmenje,
bučanje naših drznih rek,
nemirno in strastno življenje,
kot med prepadi njih je tek.

V tem srcu, kjer kipe strasti,
za čuvstva mila ni prostora.
Naj vlada mrak, vihar buči
in v bliskih naj žari se gora!

SOKOLSKI DOM
V ŽIREH.

LISTEK.

KNJIŽEVNOST.

Aškerčeva nova knjiga. Pišejo nam: O slovenski kritiki bi se dala — z vzgledi — napisati debela knjiga, ki bi bila zanimivejša, kakor najmodernejši slovenski roman. Giordano Bruno gotovo ni poznal slovenskih kritikov, ko je pisal svojo „la bestia triumfans“, a v njegovi domovini so vladale izvestno enake razmere, ko je precej drastično zapisal željo, „naj bi se vsem „kritikom“ odsekale glave in nasadile nove.“ Nehote se spominjam tudi Schopenhauerja, ki je pisal Goetheju: „Das Urteil des zünftigen (!) Packs ist für nichts zu achten.“ No, saj je že Friderik Veliki l. 1775 izdal naredbo, v kateri pravi: „Es scheint, dass die . . . mit der neuen Literatur ganz unbekannt oder für das alte so eingenommen sind, dass sie an den Aufklärungen, Reinigungen und Erweiterungen, welche jede Wissenschaft durch den Fleis des Neueren erhalten, keinen Geschmack finden.“ Iz enakega prepričanja sta vzniknili v Aškerčevi pesniški domišljivosti klasični satiri „Pegaz in osel“ ter „Učeni osel.“ Saj pravi tudi Lichtenberg: „Im Wort Gelehrter steckt nur der Begriff, dass einem Vieles gelehrt ist, aber nicht, dass man auch vieles gelernt hat.“ In baš slovenski kritiki se delajo predvsem učene, dasi so predvsem suhoparni in v stvarjanju povsem sterilni. Ako pa se loti sterilna suhoparnost, začinja se z velikansko porcijo avtoritativne domišljivosti, umetnosti, potem seveda se v estetskem ocenjevanju morajo roditi le — take kritike. Kakó že poje naš Gregorčič:

„Po glavah svetlo je in jasno,
a v srcih zimsk je mraz in mrak;
tam ne poganja cvetje krasno,
tam ne odmeva spev sladak . . .“

In apostol Pavel, je li ne uči približno takole:

„Če bi bil tako učen, da bi govoril vse jezike svetà, pa bi ne imel ljubezni v svojem srcu, bil bi kakor zveneč bron . . .“

Ocenjevalec, ki se ne more vmisliti v umotvor in se noče čustveno docela prilagoditi umetniku, tak kritik govori pač „s katedre,“ oblastno in naduto ter večinoma še s precejšnjo dozo tendencioznosti, tako da se nam večkrat zdi, „dass eigentlich nicht die Wahrheit gesucht, sondern das Suchen gesucht wird.“ Ko smo n. pr. čitali v nekem slovenskem listu neko tako „razkatedersko“ kritiko neke Aškerčeve knjige, smo se spominjali Nietzschejevih besed (v razpravi „Schopenhauer als Erzieher“) o nekih kritikih, da želé le: „... gewisse Wahrheiten zu finden, nämlich aus Untertänigkeit gegen gewisse herrschende Personen, Kasten, Meinungen, Kirchen, Regierungen, weil er fühlt, dass er sich nützt, indem er die Wahrheit auf ihre Seite bringt“. In še nekaj je pri takem kritiku in sicer tisto, kar je povedal isti Nietzsche: „Die Persönlichkeit will, allen anderen entgegen, sich fühlen und fühlen lassen“; odtod tisti bobneči p. t. podpisi pod vsakim kritičnim kihljajem! Naši učeni kritiki naj bi najprej sezuli svoje doktorske in profesorske opanke in se potem šele približali gorečemu grmu, kakor je to storil pravični ocenjevalec Aškerčeve knjige „ý“, v „Slov. Narodu“ št. 304. dne 31. decembra 1908. Mi pa se vseh teh in takih ocenjevalcev ne bojimo, pa če nas naženo celó s „faloti“ in „kujoni“, kar je najmodernejši rekvizit naših nadestetikov. Zapisali smo že in le ponavljamo: Aškerc je naš ponos, edina velika zvezda na današnjem slovenskem literarnem nebu. S tem pa ne trdimo, da nam tudi ostale zvezdice niso drage in mile. Toda edini Aškerc je cel mož velikih idej, ki jih pogumno izraža z moško besedo. Slovenci pa smo majhni in mehkotni. Premalo železa je v naši krvi, in naš želodec je danes še

preveč otročji, zato ne prenaša krepke hrane. Danes! A tudi to se menda izpremeni, in takrat pride tudi Aškerc v narodu do tistega vpliva, ki mu gre.

M —

Aškerc A.: Akropolis in piramide. Poetični sprehodi po orientu. V Ljubljani 1909. Založil L. Schwentner. (Dalje in konec.) Drugi del najnovejše Aškerčeve knjige ima naslov: Pod helenskim solncem, ki nas spominja I. S. Macharjeve knjige „V zači hellenskeho slunce“. Karakteristično je, da je pritegnila oba ta moderna slovanska poeta, ki enako ljubita solnce svobodne misli ter enako sovražita „strup iz Judeje“, z neodoljivo silo — antika. Med obema poetoma je sploh izredno mnogo sorodnosti; v idejah, satirični obliki in svobodomiselnosti pa je pri njima toliko skladnosti, da ju moremo imenovati duševna brata. Kakor Machar, gleda tudi Aškerc antiko s čisto svojega, individualnega stališča ter vidi v njej toinono, kar je v njej videti hotel. Tudi Macharjeva omenjena knjiga prinaša — kakor Aškerčeva — v krasnih slikah prizore iz antiškega sveta, in duh starodavnosti nam veje iz nje, a glej, kakor iz Aškerčeve: čisto razumljivo in aktualno, povsem moderno. Ogromna uloga antike v kulturi človeštva pač še ni doigrana; prosveta se je vračala k antiki vedno iznova ter se vrača k njej tudi danes. Vsi veliki misleci in pesniki in umetniki sploh so se zatekali nazaj v antiko ter so se v nji prerajali, in tudi naš Aškerc se je poglobil vanjo. Od grških tragikov pa do Shakespearja in dalje do italijanske renesanse ter zopet do nemške klasične literature se vleče nepretrgoma silni vpliv antike; lord Byron, Puškin in Tolstoj so iskali v antiki podviga in vzleta, kakor ga je našel že Voltaire, Maeterlinck, Carducci, Gabrielle d'Annunzio, Pierre Louys, Merežkovskij, Hammerling, Ebers, Konopnicka, Machar i. dr. so se potopili in prerodili v antiki. Do Slovencev pa vpliv antike došle še ni prodrl, ker smo pač povsod pri zadnjih ter mešamo rajši vedno iznova svojo lužico na tesnem domačem dvorišču. Prevodov največjih grških in latinskih literarnih umotvorov sploh nimamo in nadaljevali nismo niti skromnih začetkov iz dobe rajnega prof. Kermavnerja v Pakkovi „Zori“. Hrvatje in zlasti Čehi so tudi v tem oziru že daleč pred nami; vpliv antične literature pa se opaža tudi prav krasno na modernem slovstvu naših slovanskih bratov. Toda o tem bo govoriti še posebej. Tu bodi le konstatirano, da je Aškerc prvi slovenski poet, ki je zašel na grško-antično ozemlje ter nam je podal iz njegovega večnokrasnega sveta za sedaj vsaj 24 poetskih utrinkov. Malo je to, premalo, a vsaj nekaj in to je vse dobro. Ves ta Grčiji posvečeni oddelek Aškerčeve knjige dela vtisk fragmentarnosti, ki se mora še izdatno popolniti. Zdi se mi, kakor da je naš pesnik podal tu le nekaj balad in romanc starogrških zgodovinskih ali mitoloških motivov ter jedva par docela subjektivnih, a z grškim duhom napolnjenih in v antično sredino posajenih sujetov. Večino si je pridržal. Baš ti osebni, subjektivni Aškerčevi sujeti pa so najboljši, najdragocenejši, najbolj aškerčevski v tem zborniku. Ne vem, ali sem se dovolj jasno izrazil, zato mi bodi dovoljena prisposoba! Ako bi nam potopisec — recimo — o Rimu podajal le rimsko zgodovino ter popis cerkva, palač in dr. brez primesi svoje lastnih doživljajev, misli in čustev, brez čisto svojih slik iz života naroda in ital. narave, bi dejali, da je njegov potopis brezkrven in suhoparen. Ako bi šel slovenski slikar na Rusko, bi se nam ne smel vračati le s slikami iz ruske davnosti ali sedanje ruske armade, nego bi nam moral prinesiti slik iz ruske nature, iz ruskega naroda, iz sredine najpisanejšega življenja ob Volgi ali iz najpoetičnejših zakotnih ulic Moskve. Skratka: vsak umetnik jemlji snov katerekoli dobe in vrste, a vedno pogreznj vanjo tudi ves svoj jaz,

tako da postane umotvor docela izraz duše umetnikove. Tak umetnik je Aškerc n. pr. v svojem ciklu „Za staro pravdo“: poje o ustaji slovenskih kmetov, popisuje docela realisto dotično dobo, a iz vsakega stiha govori cel Aškerc. Tak umetnik je Aškerc v „Rapsodijah bolgarskega goslarja“, tak umetnik je v „Zlatorogu“, „Trubarju“, „Mučnikih“ in pri „Piramidah“. Vsaka snov je Aškercu le nova posoda, v kateri nam ponuja poetske izraze svojih stremeljenj, svojih idealov, svojih osebnih namenov. Vse je prepojeno s subjektivnostjo, z Aškerčevim duhom in srcem. In prav zato imajo ti njegovi umotvori svojo izvržno ceno ter so za naše slovstvo najdražji zaklad. Vsi pesniki sveta morejo n. pr. spesniti balado o Cezarjevi ali Kleopatrinu smrti; dogodek morejo vzeti iz vsake zgodovine. Ako bi spesnil toisto balado tudi naš Aškerc, bi ji vtisnil svojo prav posebno signaturo, vdihnivši svojim stihom čisto svojelastne misli in svoja čustva ter izrazivši v pesnitvi povsem svojo idejo. Zato pa cenimo v Aškerčevi „Akropoli“ najvišje n. pr. veličastno „Velika noč na Akropoli“, ki zvoní in ori kakor himna, igrana od tisočeri instrumentov. Na treh straneh se iskri tu ogromen mozaik Aškerčevih misli, a hkratu je na njih naslikana grška pomlad, krasota antičnih stavb ter je podan biblijski tema: vse to v 11 kiticah. To je umotvor! Blizu sta mu romanca „V Elevizidomam...“ in oda „Parthenon“. Čisto lirski sta „Po ulicah atenskih...“ in „V Kifisiji“; žal, le dve. Predražestni sta pesmi „V starem Korintu“ in zlasti humorni „Obed v novem Korintu“. Med najlepšimi umotvori tega oddelka je omeniti še pesnitve „V Olimpiji“, „Pontikonisi“, in pikantnožanrski „Tempelj na Egini“. Nežno zamišljen in nežno izslikan je „Grobni vrček“, trpka in jedka je romanca „Fidija in suženj“, slikovita je „Itaka“. Vse ostale pesnitve so več ali manje objektivno historične ali mitološke. Med njimi dajem prvenstvo „Phryni pred sodniki“ in „Boginji lepote“ (proslava zmagovitosti ženske lepote) ter „Afroditi na Knidosu“ (neodoljivost Praksitelove kiparske umetnosti). Velezanimiva je junaška balada o grškem Nikoli Zrinjskem Misolungiju, najlepša himna na blagotvorni vpliv plemenite in inteligentne žene pa romanca „Aspazija in Perikles“. Veličastni Parthenon je dovršen, Heleni praznujejo panatheneje in tisoč in tisoč glava množica se valí na Akropole, prepevaje nesmrtnim bogovom himne. Tedaj pride Perikles, atenski povelitelj, vladar, vseh umetnosti buditelj, prvak, junak. Vsa množica mu ori: Slava! Perikles pa pristopi k svoji skromni ženi, prime jo za roko in reče glasno, ljubeznivo:

„Aspazija! Slavnostni dan ta naj bo tvoj!
Pozdrav rojakov šumni — tebi ga žrtvujem!
Ti zlata žena, ti si dobri genij moj!
Zato vso slavo svojo tebi le dolgujem.

„Ti, ti edina daješ mi čarobno moč
v življenja borbi silni! Zvezda si mi jasna,
ki v svetel dan spreminjaš najtemnejšo noč.
Ti vodiš me k uspehom, ti družica krasna“.

Kakor akordi orgelj zvene ti čustva polni verzi, kakoršnih premoremo malo.

Dovolj... Baš ob zaključku svojega poročila mi je prišlo v roke pismo slovenskega profesorja estetika in z odlomkom iz tega pisma naj završim. Gosp. profesor piše: „... Iz grmena velikoga lavu izač trudno nije“, — ali mi Slovenci smo mal „grm“, pa še ta ima preveč suhljadi med zdravimi mladikami. In vendar je izšel iz tega

grma krepak in čvrst lev — Aškerc, ki je v svojem življenju imel že hude boje in praske, a glej ga, kako ti stoji krepak, močan, neupognjen in delaven! Kakor Hefajst kuje železo, da zveni nakovalo, zemlja se trese in iskre lete na vse strani, da netopirji in sove kakor blazne švigajo okrog in se zaganjajo vanj. Aškerc pa se zanje ne briga, nego dela naprej. Žabarji ga seveda ne umejejo. Je že tako: ein Frosch in seinem Sumpfe weiss nichts von der Unermesslichkeit der Meere . . ."

Tako je in — punktum!

— o —

Slovenska Šolska Matica je izdala za l. 1908 peto knjig: 1. **Pedagoški Letopis**, VIII. zvezek. Uredila H. Schreiner in dr. Jos. Tominšek. Str. 193. Vsebine: 1. Ob 60letnici Nj. Vel. cesarja (spisala mariborska A. Štupca, ki ji priporočam prečitati L. Tumovo brošuro „Pod cesarjem Franc Jožefom I.“ Kar je napisala na str. 11. in 12. že ni več proslavljanje, nego čisto utajevanje dejstev ali pa površnost! Taki članki ne sodijo v znanstveno knjigo). — 2. **Pedagoško slovo**: a) Prirodoslovje (Fran Hauptmann). b) Prijegled hrvat. pedagoških časopisa u god. 1908 (R. F. Madjer). — 3. Razprave: a) Prvi avstr. shod za otroško varstvo (Fr. Milčinski). b) Preosnova avstr. srednjih šol (Konec. Dr. Jos. Tominšek). c) Hrvatski narodni vezovi (z ilustracijami. Jelica Belović-Bernadzikowska). Potem sledé poročila o delovanju društva (Jak. Dimnik in Fr. Gabršek). 2. **Nazorni nauk**, II. del (II. snopič). Za drugo in tretje šolsko leto. Uredila H. Schreiner in dr. Fr. Ilešič. Spisali Fr. Gabršek, J. Dimnik in Jos. Heric. Str. 186. — 3. **Šola in dom** s posebnim ozirom na roditeljske večere. Napisal Drag. Pribil. Uredil dr. Fr. Ilešič. Str. 89. Kot nadaljevanje lani izšle Pribilove knjige so izšla letos pod istim naslovom razna lepa predavanja, ki so jih imeli večinoma na „roditeljskih večerih“ g. g. Fr. Milčinski (o društvu za otroško varstvo, njega pomenu, namenu in ustroju), Janko Levstik (o vzajemnem delovanju staršev z učitelji), Andrej Rapč (roditeljski večer), Ljud. Stiasny (Dajte nam boljših mater in dobili bomo boljše možel), Olga Kobau (o dekliški vzgoji), Ljud. Stiasny (o vzgoji otrok v industrijskih krajih), dr. Janko Bezjak (o pokorščini), Karel Humek (Matere, pripovedujte otrokom povesti!), dr. E. Bretl (Kako si ohranimo zdrave in trdne zobe). — 4. **Poljudnoznanstvena knjižnica**. 1. zvezek. **Skrivnost radioaktivnosti**. Spisal dr. Fran Čadež. Uredila H. Schreiner in dr. J. Bezjak. Str. 47. S tem delcem je nastopila Slov. Šol. Matica novo pot v zasledovanju svojih ciljev: pospeševati nadaljnjo izobrazbo svojih članov na vsem znanstvenem polju. Ker naša književnost ni bogata znanstvenih, občeizobraževalnih spisov, prav veselo pozdravljamo ta novi zbornik. 1. zvezek prinaša razpravo iz moderne naravoslovne vede in sicer o radioaktivnosti teles (Röntgenovih in Becquerelovih žarkih, radiju, α -, β -, γ žarkih i. dr.) Razprava je tudi ilustrirana. — 5. M. Lichtenwallner: **Prosto spise v ljudski šoli**. 1. snopič. Uredil dr. J. Bezjak. Str. 80. Tudi to metodiško delo o jezikovnem pouku in spisu v ljudski šoli nas je prav zanimalo, ker zastopa načelo: Prosto pot prostemu spisu, ki pospešuje produktivnost učenčevega duha in domišljije ter izziva nepotvorjene izraze srca in duše! Prosti spisi šolskih otrok iz lastnih doživljanjev in opazovanj so najzanimivejši doneski k otroški psihologiji. Čudno je, da treba za spoznanje najprostejše metode dolgih desetletij neplodnih eksperimentov! Ponatisnjene domače naloge šolskih otrok dokazujejo, da je prosto spise brez duhomornih spon starokopitnih šablon doneslo ljudski šoli že velike uspehe. Klic „Umetniška vzgoja v šoli!“ razodeva, da teži tudi ljudsko šolstvo iz papirnosti v svobodno

življenje in za višjo srčno kulturo. Ta spis je torej modern, zelo zanimiv, instruktiven in zdrav. Toda čudno je, zakaj se niti pisatelj niti uredniki ne ozirajo na moderni slovenski pravopis. Ako se niti učiteljstvo ne drži Pletersnika in Levca, kako naj dosežemo potem vsaj približno enotnost pravopisa? Lichtenwallner piše n. pr. uplivati, pred vsem, tako rekoč, skušati (in izkušati), iz psihol. stališča (isto hibo smo videli tudi v drugih knjigah S. Š. M.), v obče, tu in tam, gre se, prav za prav i. t. d. Urednikom priporočamo torej več strogosti.

— o —

Zabukovšek Ivan dr.: Avstro-ogrsko nagodba.

V Ljubljani, 1908. V komisiji založbi L. Schwentnerja. Cena 50 h, po pošti 70 h. Take informativne knjižice smo doslej pogrešali, in vobče nimamo dovolj jasnega pojma o važnosti nagodbe, ki najgloblje sega v narodnogospodarsko in politično življenje avstroogrskih narodov. Jugoslovani smo bili pri nagodbenih pogajanjih večinoma le gledalci ter smo igrali ulogo — egiptovskega Jožefa, za katerega barantajo bratje s premetenejšimi trgovci . . . Naj bi ta brošura vsaj našim politikom in žurnalistom odprla oči!

Novi zakon Gospoda in Zveličarja našega Jezusa Kristusa. Po grškem izvirniku. V Ljubljani, 1908. Natisnila Ig. pl. Kleinmayr & Ferd. Bamberg. Založila britanska in inozemska svetopisemska družba. Vsebine: Knjige Novega zakona. (Str. 362) — Psalmi. Po hebrejskem besedilu (Str. 38.) Od l. 1804 razširja britanska in inozemska družba knjige sv. pisma po vsem svetu med vse narode in v skoraj vseh jezikih sveta. Nad 810 milijonov kron je izdala ta družba za vzorne prevode sv. pisma ter razširila nad 203 milijone knjig v nad 400 jezikih in narečjih. Učenjaki, pisatelji, jezikoslovci in bogoslovci so v službi te idealne literarne in kulturne družbe, ki je povsem nepolitična in vsem veroizpovedanjem enako naklonjena. Marsikak narod ima le njene knjige kot svoje edino slovo! Bolnice, ječe, zavetišča, izboljševalnice zalaga s svojimi knjigami. Vsak dan razpošlje do 7000 knjig. Sedaj je izšla izboljšana izdaja slovenskega doslovnega prevoda, ki ga je bil pred 30 leti izvršil prof. Jos. Stritar. Prevod je kolikor možno splošno razumljiv ter se izogiblje vsaki jezikovni novotariji, ki je širokim plastem naroda še neznana. Zato bo narodu dobrodošel. Cena lepo vezane knjige je sila nizka, namreč 1-20 K. Dobiva se pri L. Schwentnerju v Ljubljani; zaloga pa je na Dunaju, V. Bräuhäusgasse št. 40.

B. S.: Madeži in njih snaženje. Praktično navodilo, kako je snažiti madeže na raznem blagu, na kovinah i. dr. Iz češkega prevel in po drugih virih spopolnil B. S. V Celju, 1908. Založila „Zvezna trgovina“, natisnila „Zvezna tiskarna“ v Celju. Str. 63. Cena kart. knjigi K 1, po pošti K 1-10. To praktično navodilo bo našim gospodinjam izvestno dobrodošlo. Sicer dobe enaka, le krajša navodila tudi v knjigi „Dobra gospodinja“ (Založil L. Schwentner), toda takih priročnih knjig ni nikdar preveč. Jezikovna stran te knjižice bi morala biti seveda tudi brez madežev, ki se osnažijo s slovnico in pravopisom! V 20. veku že smemo od vsakogar, ki izdaja tiskane knjige, zahtevati vsaj čiste slovenščine. Takisto se dandanes od vsakega praelagatelja zahteva, da odkrito navede ime pisatelja, čegar delo je preložil. Opomba „S češkega“, „z ruskega“ itd. dandanes ne zadošča, ker diši tako prikrivanje po nesolidnosti. Tudi „druge vire“ bi bilo navesti vsaj v predgovoru, ki je zdaj itak prazen. Slovenskim gospodinjam praktično delce prav radi priporočamo.

— o —

Gogolj Nikolaj. Slovanski kulturni svet se spominja stoletnice rojstva Nikolaja Gogolja, velikega ruskega pisatelja, novelista, romanopisca in dramatika. Z Gogoljem

začenja ruska moderna literatura realistične smeri. Gogoljev roman „Mrtve duše“ in komedija „Revizor“ sta glavni deli Gogolja, ki sta večni v svetovnem slovstvu. Obe imamo prevedeni na slovenski jezik, kakor tudi več njegovih novel. V Rusiji pripravljajo za 3. in 4. april veliko proslavo Gogoljevega spomina.

P. A. Zabolotskij: Očerki ruskoga vlijanija v slavjanskih literaturah novogo vremena. — I. Russkaja struja v literaturje serbskago vrozodždenija. — Varšava. Tipografija varšavskago učebnago okruga. 1908. (П. А. Заболотский: Очерки русского влияния в славянских литературах нового времени. I. Русская струя в литературе сербского возрождения. — Варшава. Типография варш. учеб. округа. 1908.) Leksikonski format str. 430. — Naš dobri znanec in prijatelj, gospod Peter Zabolotskij, profesor na filološko-zgodovinski visoki šoli v Nježinu, je imel pred par leti državno štipendijo ter je prepotoval vse slovanske dežele, da prouči stare in nove literature slovanskih narodov. Tudi v Ljubljani se je mudil Peter Aleksandrovič dvakrat po več mesecev ter študiral v licejski knjižnici našo literaturo. Ker velja tudi v znanosti že dolgo princip delodajca, postavil si je Peter Aleksandrovič posebej za svojo zadačo, da preštudira posamezne slovanske književnosti s stališča: kako in koliko je vplivala ruska literatura na druge slovanske literature. Sledove tega vpliva išče g. Zabolotskij. Prvi obilni plod tega iskanja je naznana učena knjiga, ki se peča izključno s Srbi. Gospod Zabolotskij je preiskal vso srbsko literaturo do dandanašnjih dni in zbral velik material, s katerim dokazuje vpliv ruske literature na srbsko. Vse vezi, ki kakorkoli vežejo srbske pisatelje z ruskimi, bodisi glede snovi ali glede prevodov iz ruščine na srbski jezik ali vice-versa, je odkril v svoji znanstveni študiji Peter Aleksandrovič. Knjiga bode zanimala v prvi vrsti Srbe. Moj namen seveda ni, ocenjati njegov trud, saj nisem strokovnjak, jaz knjigo samo naznanjam, ker mi jo je Peter Aleksandrovič podaril v spomin. Naš rojak, dr. Murko, vseučiliški profesor v Gradcu, zasleduje, kakor znano, vplive nemške literature na posamezne slovanske književnosti, Zabolotskij pa vpliv svoje domače na druge Slované. Vsak s svojega stališča. Poleg Memnova Memnonoviča Petrovskega, ki je tudi naš dober znanec zaradi svoje obširne in temeljite študije o našem Kopitarju, je tudi Peter Zabolotskij jeden tistih redkih Rusov, ki ne prihajajo k nam samo tako en passant na par ur na svojih hitrih voznjah v razne vesele „kurorte“, ampak se res trudijo, da bi nas spoznali in duševno zblížali s svojimi rojaki, ki nas poznajo še tako površno!

A. Aškerc.

Madjer Rudolfo Franjin: Zapisci sa sela. Pripovijesti knjiga prva. Tisak i naklada Prve hrvatske dioničke tiskare u Osijeku. Str. 142. Cena 1.50 K. Ta lični zbornik, 27 mračnih povesti in črtic iz slavonskega življenja je okusno ilustriran z vinjetami Jos. Anschaua, VI. Becića, Drag. Renarića in Rud. Valića. Slavonija s svojim zastarelim zadržarstvom, nasilstvu vlastelinov, razblodnim pijanstvom in včasih orijentsko-nenravnim življenjem, a s svojim krepkim narodom in krasno naravo, vso to zanimivo Slavonijo slika Madjer v tipičnem slogu in jeziku prav plastično, brez polepšavanja, z ljubeznijo.

Madjer Rudolfo Franjin: Pozivi. Druga knjiga pjesama. Z vinjetami D. Renarića, B. Petrovića in R. Valića. 1908. Tisak Prve hrvatske dioničke tiskare u Osijeku. Str. 53. Cena 1 K. — Ta plodoviti hrvatski pisatelj in pesnik (izdal je nekaj knjig tudi za mladino) posveča to svojo zbirko pravzaprav svoji ženi in svoji deci. Najlepše stihe je napisal baš na svoje najdražje, stihe priske in resnično čustveno-

globoke. Druga njegova ljubav je narava, ki jo slika nežno in občutja bogato. Tretja pa je njegova domovina. Prevratno-modernih idej ne zastopa in ne propagira. Ne napada, ne izziva. Zato je žalostno, da se mu je zdel potreben tak predgovor in da je moral postaviti na čelu te svoje zbirke pesem: Mojim klevetnikom! Toda žalostno le za hrvatske kritike in liste. Madjer pa piši in molči, ker z delom in molkom se celó vrag ubije!

Melkus Dragan: Moj plavi prijatelj in druge pripovijesti. Književni ures od autora. Cijena 2 K. Tisak Prve hrvatske dion. tiskare u Osijeku. Str. 81. Osijek producira v zadnji dobi mnogo izvirnega hrvatskega, zlasti beletristike. Hrvatski slikar krajinar Melkus je podal tu zbornik 16 sličic in črtic humornega, satirnega in tudi tragičnega značaja, a vse pripovedovane v lahkem feljetonskem slogu. Tako anekdotsko pripovedovanje ni sicer težko, a dela vtisk, da je zajeto po resnici. Prav dobri so risani cvetlični in rastlinski okrasji, manje figuralni. Oblika in tisk zbornika sta prav okusna. Zabeležil sem si posebej tale stavek slikarja-pisatelja Melkusa: „Secesija, novi, najnovejši, vse to se menja in se bode menjalo, dokler bo umetnost. Resnično umetniško delo pa bo živelo brez ozira na vse, kar mi danes zovemo moderno ali nedomoderno...“

GLASBA IN GLEDALIŠČE.

Krek Gojmir dr.: Novi akordi. Zbornik za vokalno in instrumentalno glasbo. Založništvo L. Schwentner, Ljubljana. S 1. januarjem je izšla 1. številka VIII. letnika tega najlepšega in najboljšega jugoslovanskega muzikalnega zbornika. Prinaša 4 daljše skladbe: dr. Benj. Ipavca pesem za en glas in klavir „Na poljani“. (Rajni „slovenski Schubert“ — kakor imenuje urednik svojega blagopokojnega sodelavca, ki je izdihnil 20. dec. m. l. v starosti 79 let — je komponiral to svoje poslednje delo 14. avg. 1908. Urednik je napisal dr. B. Ipavcu lep, jako umesten, z utemeljeno trpkostjo prepojen nekrolog.) Vjekosl. Ružič je prispeval „Rondo“ za klavir. Ant. Foerster je objavil „Pesem sv. Venceslava“, staročeški napev, prirejen za harmonij in klavir. Em. Adamič pa je objavil moški zbor „Cvetica“. Iznova najtopleje priporočamo ta izborni mesečnik, ki stane vseletno 8 K, polletno 4.50 K, posamezni zvezki pa 2 K.

Koncerti „Glasbene Matice“. Dne 3. in 4. februarja je proizvajala G. M. v veliki dvorani hotela „Union“ mladega ital. skladatelja L. Perosija „Rojstvo Zveličarjevo“, oratorij v dveh delih za soli, mešani zbor in orhester. Solisti so bili dunajski tenorist g. Soeser, bariton g. pl. Vulaković in sopran ga. L. Nordgartova. Dne 14. marca je bil istotam koncert, na katerem se je ponavljala že znana K. Bendlova češka pravljica „Švanda dudak“ za soli, mešan zbor in orhester. Poleg tega velikega dela sta se izvajali prvič tenorska samospeva „Poslednja noč“ (V. Parme) in „Serenada“ (A. Sajovica), orhester Sloven. filharmonije je pod vodstvom g. V. Talich izvajal suito „Iveria“ (M. Hipolitova-Ivanova) ter je igrala gdč. Vida Prelesnikova Čajkovskega koncert za klavir s spremljanjem orhestra. — Dne 24. marca pa je bil v mali dvorani „Narod. doma“ komorni večer, na katerem je kvartet (1. violina, il. violina, viola in cello) izvajal Beethovenov kvartet d-dur. (op. 18., št. 3), Dwořakova valčka (a in d-dur), g. Jan Rezek je sviral Sjögrenovo souato s spremljanjem klavirja (g. A. Trošt), ga. L. Nordgartova je zapela Wolfovo „Mignon“ in po eno Dwořakovo in Rahmaninovo pesem, g. Al. Fiala pa Novakov „San“ in dve Lajovičevi novi pesmi. Tako imamo

v Ljubljani tudi živahno koncertno delovanje, ki je privedel v največjo čast. Vsi trije koncerti so bili glede izvršitve sijajni, poset pa najboljši.

Chopin Frederic Francois. Letos proslave Poljaki in Francozi 100letnico rojstva poljskega skladatelja Chopina, čegar oče je bil Francoz, mati pa Poljakinja. Glasbe je učil mladega Chopina Čeh Živny, a kasneje se je učil Chopin klavirske in skladateljske umetnosti tudi v Pragi in v Nemčiji. Leta 1829 je Chopin prvič javno nastopil na koncertu na Dunaju z izrednim uspehom. Od leta 1831 je živel v Parizu. Uglasbil je dolgo vrsto poljskih pesmi, noturnov, mazurk, polonéz, scherzov, valčkov, preludijev, balad, varijacij i. dr., ki so biseri klavirske glasbene umetnosti. V Chopinovih skladbah je čudovito zlita nežnost slovenske duše z elastičnostjo francoskega duha; elegantnost sloga in najgloblje čustvo, heinejevska sentimentalnost in galski esprit, izvirnost in dražestnost so nenadkriljive prednosti tega genija. Umrl je jedva 39 let star v Parizu 1849 vsled jetike!

RAZNO.

„Zatišje“, počitniška kolonija na Gorenjskem. Občinski svet ljubljanski je na predlog župana Hribarja sklenil, da se v proslavo šestdesetletnega vladarskega jubileja cesarja ustanovi za siromašne in slabotne slovenske otroke iz Ljubljane počitniška kolonija. V to svrhu je kupila mestna občina blizu Kranja, v povsem zdravem kraju ležeče posestvo, t. zv. Sangrad. To razsežno poslopje z velikim dvoriščem, sosednim logom in krasnim gozdom, leži na prostoru, kamor ne prihaja nikak prah ali smrad ter je izdatno pre-
skrbnjeno s čisto, tekočo vodo. Z velikimi denarnimi žrtvami se je ta Sangrad preuredil v „Zatišje“ slovenske ljubljanske ubožne mladine. V Zatišju je vrsta visokih, zračnih in svetlih prostorov za mlade koloniste; obširno dvorišče, gozdni poti in krasni travniki so najlepše igrišče za mestne otroke pod vedrim nebom in v svežem vzduhu. Že v minolih velikih šolskih počitnicah je bilo v Zatišju nad 100 šolskih otrok — deklic in dečkov — pod nadzorstvom osmerih učiteljic in učiteljev. Prebili so ondi vse počitnice ter so imeli tudi brezplačno hrano. Otroci, poprej slabotni in bledi, so se vrnili večinoma mnogo krepkejši in rdečelični; nekateri so se zredili že v 1. mesecu za 1½—3½ kg. Poleg zdravstvenega uspeha pa je nič manj važna odgojna vrednost te ferijalne kolonije, zakaj otroci so stalno pod strokovnim pedagoškim

nadzorstvom. Vsak posetnik Zatišja je bil poln hvale glede zdravstvenega in pedagoškega velikega pomena te ustanove, ki jo je toli vzorno oživil — povsem po intencijah cesarjevih! — narodnonapredni ljubljanski občinski svet.

NAŠE SLIKE.

C. M. Crnčič: Primorje. (Umetniška priloga v treh barvah.) Crnčič je slavno-znan umetnik-pokrajinar na slovenskem jugu, in naš „Slovan“ je prinesel že nekaj reprodukcij najboljših umetnin Crnčičevih. Tudi njegovo „Primorje“ je umotvor prve vrste, dasi je videti priprosto in navaden. Izvrstna je perspektiva preko sinjega morja tja do horizonta s hribovjem, nad katerim plavajo oblaki; morsko je izraženo nemirno valovanje morja, v katerem vse giblje in živi; krasna v koloritu je kraška obala, pokrita s cvetočim osatom in nizkim grmičevjem. — **Tomislav Krizman: Vinjete** na str. 99, 105, 117, 128. — **Constantin Meunier: Spomenik delu.** Veliki belgijski kipar Meunier († 1905) in veliki francoski romanopisec E. Zola sta enako ljubila delavce. Zolov „Germinal“ in Meunierov grandiozni „Spomenik delu“ sta si umetniška pendanta. Tudi Meunier je prikazoval v svojih nebrojnih kipih vse muke in sladkosti delavskega življenja ter mu je bil delavec simbol človeštva v borbi z naravo, elementi in strastmi. Prvi relief (od leve) je nazval Meunier „industrija“ ter prikazal prizor iz steklarne; drugi relief predočuje prizor iz rudokopa, tretji prizor iz luke, četrti pa žetev. V sredini je kip sejavca, na desni sedi žena z otroki, ostali trije kipi pa kažejo delavce raznih strok. Meunier je sodeloval tudi pri velikem spomeniku Zole ter stoji njegov „Mislec“, najgenialnejše moderno kiparsko delo v sredi Pariza. — **Felician pl. Myrbach: Dekliška glava.** (Umetniška priloga.) — **Prvi Sokolski dom v Žireh.** Sokolstvo na Slovenskem je danes vevlažen kulturni faktor, okoli katerega se zbira ves naš narodnozavedni mladeniški naraščaj. Iz sokolstva so nam vzrasli naši najboljši kulturni delavci, zdravi in krepki po duhu, srcu in telesu. V Žireh pa si je postavil Sokol svoj dom, ki je središče vsega narodnega življenja ondote okolice.

Popravek: V 8. basni „Lučni žarek in misel“ na str. 116. čitaj namesto solnčnih let — **lučnih let!**

Aškerc.

